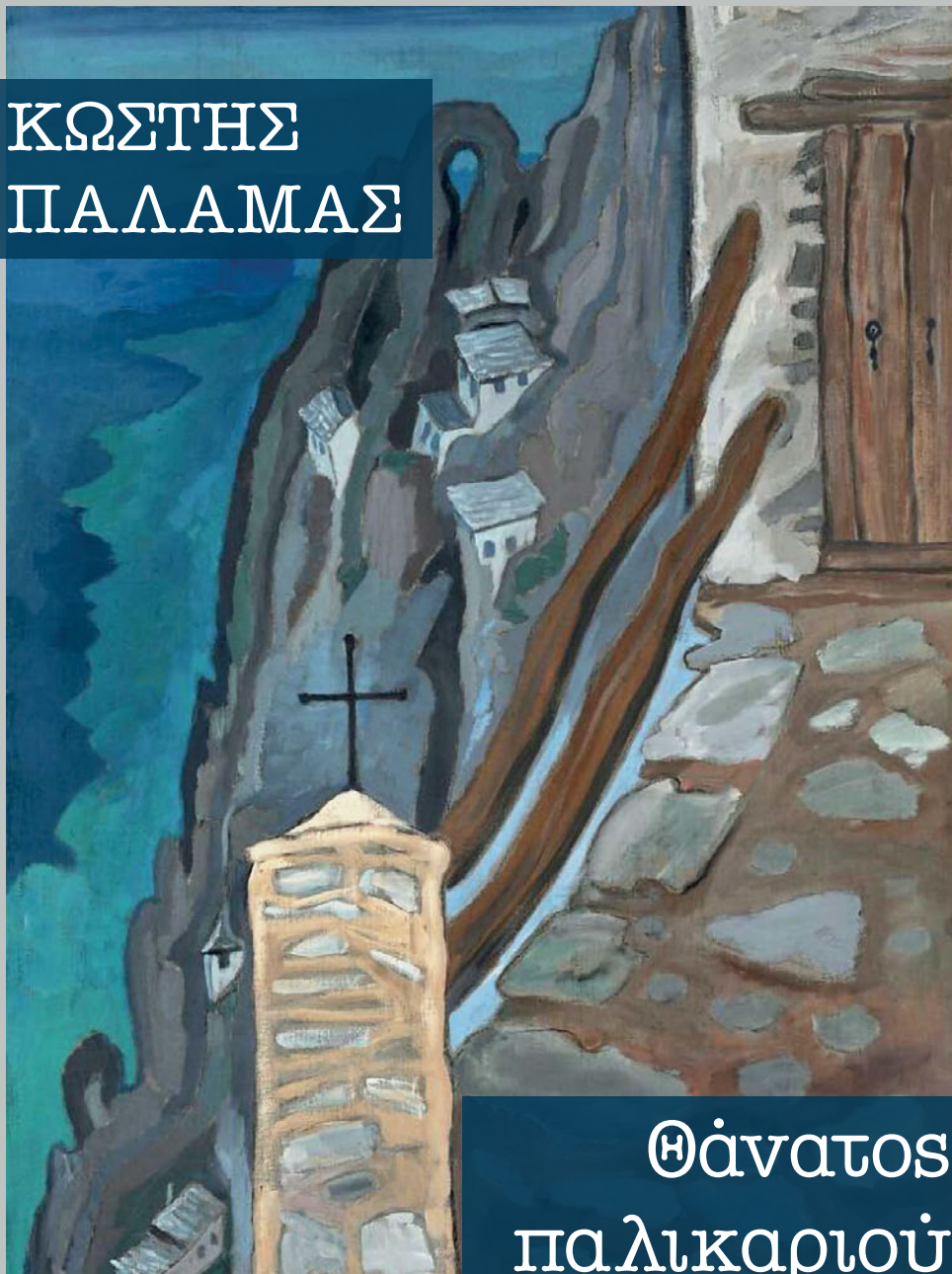

ΚΩΣΤΗΣ
ΠΑΛΑΜΑΣ

Θάνατος
παλικαριού

Λογοτεχνία
Β΄ Γυμνασίου

Θάνατος παλικαριού

Τίτλος: *Θάνατος παλικαριού*
Συγγραφέας: Κωστής Παλαμάς

Ομάδα Εργασίας ΙΕΠ

Γιαννίκας Αθανάσιος, ΠΕ70, Σύμβουλος Α΄ (Συντονιστής και μέλος αρχικής και ανασυγκροτημένης ομάδας)
Βαρτζιώτη Βασιλική, ΠΕ02, Σύμβουλος Β΄ (μέλος ανασυγκροτημένης ομάδας)
Δούμα Ελπίδα, ΠΕ60, Σύμβουλος Β΄ (μέλος αρχικής ομάδας)
Καραγιάννη Σοφία, ΠΕ70, Σύμβουλος Β΄ (μέλος αρχικής και ανασυγκροτημένης ομάδας)
Λαμπροπούλου Ελένη, ΠΕ60, Σύμβουλος Β΄ (μέλος ανασυγκροτημένης ομάδας)
Μπίστα Πολυξένη, ΠΕ02, Σύμβουλος Α΄ (μέλος αρχικής ομάδας)
Τουρίμπαμπα Αγλαΐα, ΠΕ02, Σύμβουλος Β΄ (μέλος ανασυγκροτημένης ομάδας)

Επιμέλεια κειμένου: Βασιλεία Κερεσετζή
Σχεδιασμός εξώφυλλου: Βάνα Ρουσιώτη
Επιμέλεια έκδοσης: Μαρία Καρβέλα, Πέτρος Παπαπέτρος

ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ
Σπυρίδων Δουκάκης
Πρόεδρος του Ινστιτούτου Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ, ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ & ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

Το παρόν εκπονήθηκε με ευθύνη των Επιστημονικών Μονάδων Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης και Ανθρωπιστικών και Κοινωνικών Επιστημών, του Τμήματος Β΄: Προγραμμάτων Σπουδών και Εκπαιδευτικού Υλικού του Ινστιτούτου Εκπαιδευτικής Πολιτικής σύμφωνα με υπ' αρ. πρωτ. 145275/ΓΔ4/04-12-2024 (ΑΔΑ: 66ΦΨ46ΝΚΠΔ-Χ7Ρ) Υπουργική Απόφαση

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ, ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

ΚΩΣΤΗΣ ΠΑΛΑΜΑΣ

Θάνατος παλικαριού

Λογοτεχνία
Β' Γυμνασίου

ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑΣ ΥΠΟΛΟΓΙΣΤΩΝ
ΚΑΙ ΕΚΔΟΣΕΩΝ «ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ»

ΣΜΥΡΝΙΩΤΑΚΗΣ

ΚΩΣΤΗ ΠΑΛΑΜΑ

ΘΑΝΑΤΟΣ

ΠΑΛΛΗΚΑΡΙΟΥ

ΑΘΗΝΑ

ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟ «ΕΣΤΙΑ»

Κ. ΜΑΪΣΝΕΡ ΚΑΙ Ν. ΚΑΡΓΑΔΟΥΡΗ

1901

*Η εσωτερική σελίδα τίτλου της πρώτης έκδοσης
του διηγήματος, Τυπογραφείο «Εστία», Αθήνα, 1901.*

Η ιστορία τούτη πρωτοφάνηκεν, εδώ και δέκα χρόνια, στην *Εστία* του Δροσίνη. Μικρή και ακοίταχτη, μ' ένα του άρθρο στου Παρισιού το *Figaro*, να την προσέξουν έκαμε ο Ψυχάρης. Όμως θα την ξέχανα, αν δεν την έσπρωχνε να βγει ξανά στο φως ο φίλος μου ο Πάλλης¹.

---

1. Εισαγωγικό σημείωμα του Παλαμά στην πρώτη έκδοση του διηγήματος, Τυπογραφείο «Εστία», Αθήνα, 1901.

Αυτή την ιστορία την αφιερώνω σ' εσέν', απλή και αγράμματη γυναίκα, σ' εσέ, καμμένη Χα-
ραυγή. Την άκουσ' από το στόμα σου, και κοίταξα
να την κρατήσω, κι όσο πιστά μπορούσα, για να εί-
μαι αντίλαλος δικός σου. Γιατί, κι όταν μιλάς εσύ,
ένας λαός ολόκληρος τα λόγια σου σ' τα ψιθυρίζει.
Κάθε σου ιστορία, χωρίς να το καταλαβαίνεις, του
γένους είναι ποίημα. Δεν είσαι γυναίκα, είσαι η
Φήμη η διαλαλήτρα· δεν έχεις τίποτε σαρκικό, εί-
σαι ψυχή μονάτη· τα μάτια σου ποτέ δεν ησυχάζουν,
ποτέ δεν σκοτιδιάζουν. Όσα λες, τα βλέπεις ολοζώ-
ντανα μπροστά σου, κι όσα βλέπεις, καθώς τα βλέπ'
ή Φαντασία τα θωρείς. Γι' αυτό είναι και τα λόγια
σου ολοζώντανα, σοφή κι η γλώσσα σου, απλή κι
αγράμματη γυναίκα. Με μαγνητίζουν τα μάτια σου
και με μαγεύουν τα λόγια σου, και νιώθω κατιτί που
μέρα την ημέρα με δένει πιο σφιχτά μ' εσένα. Εσύ με
πρωτοτραγούδησες μωρό στην κούνια· τα υστερονά
τα λόγια που θ' ακούσω στην κλίνη του θανάτου,
θέλω να βγουν απ' το δικό σου στόμα.

Κανείς δεν έπεσε να κοιμηθεί, όλοι αγρυπνούσαν. Πού να κλείσουν μάτι τέτοια χρονιάρα νύχτα; Νύχτα της Μεγάλης Παρασκευής. Ότι πέρασαν τα μεσάνυχτα, βουβές οι καμπάνες και στις τρεις εκκλησούλες του Θαλασσοχωριού. Σωπαίνουν κι οι καμπάνες για του Χριστού τα Πάθη, σαν να έχουν κι αυτές ανθρώπινη ψυχή και δεν μπορούν απ' τον βαθύ καημό τους ούτε να ξεφωνίσουν. Μόνο τα ξύλινα τριτσόνια² ξεκουφαίνουν τον κόσμο των παιδιών τα χέρια. Τρέχουν τα παιδιά, κι από γειτονιά σε γειτονιά, κι από πόρτα σε πόρτα, και τα χτυπούνε με κακό και με φωνές: «Ώρα για την εκκλησιά! Ώρα για την εκκλησιά!». Κι οι λιγостоί που απομένουν βάρυπνοι πετιούνται ξαφνιασμένοι και τρέχουν στο παράθυρο, θαρρώντας πως γλυκοχαράζει και πως περνάει κάτω ο Επιτάφιος. Για την αγάπη του Χριστού, μια φορά τον χρόνο, τη Μεγάλη Παρασκευή, βουβαίνονται οι καμπάνες του Θαλασσοχωριού, εκείνες μόνο, γιατί, απ' άκρη σ' άκρη, το Θαλασσοχώρι σηκώνεται στο πόδι, για την αγάπη

---

2. Το τριτσόνι: Ξύλινο παιχνίδι, η ροκάνα.

πάλι του Χριστού, μια φορά τον χρόνο, τη νύχτα της Μεγάλης Παρασκευής.

Έτσι κι εκείνη τη νύχτα· γυναίκες κι άντρες, άλλοι χώρια κι άλλοι μαζωχτοί, έβγαιναν απ' τα σπίτια, από τους καφενέδες, και σκορπίζονταν εδώ κι εκεί κατά τις εκκλησιές. Οι περπατησιές βαρυχτυπούσαν στα καλντερίμια κι ολοένα μάκραινε τους ήχους ο αντίλαλος της νύχτας. Κι η νύχτα, δροσοστάλαχτη απριλιάτικη, μ' ένα φεγγάρι νυσταγμένο που πάει να βασιλέψει και χύνει αχνότερη γι' αυτό τη λάμψη του στα μαύρα και ξασβέστωτα παλιόσπιτα και στα στραβά σοκάκια, που, λίγη, περισσή, ποτέ κι η λάσπη δεν τους λείπει. Οι εκκλησιές ολόφωτες, με πόρτες ορθάνοιχτες. Κάπου κάπου ξεχυνόταν ως έξω η φωνή του αναγνώστη³ πριν αρχίσουν οι θρήνοι. Αλλά το μεγάλο το πανηγύρι γίνεται απέξω απ' τις εκκλησιές. Γύρω σε φωτιές μεγάλες θρεμμένες με ρετσίνα, με κληματόξυλα, με σανίδια, με φρόκαλα⁴, με σκαφίδια και με κοφίνια της μπουγάδας, και κάπου κάπου μ' ολόκληρο παραθυρόφυλλο –αλίμονο στα χαμπλά σπιτάκια και στις ασυλλόγιστες νοικοκυρές τη νύχτα εκείνη!-, γύρω σε φωτιές, του κόσμου τα παιδιά και τα παιδόπουλα, και μέσα στα παιδιά κι άντρες με μουστάκια, πηδούνε, τρέχουν, αλαλάζουν, δαιμονίζονται κι αστραποβολούν στα σκότη και βροντοχτυ-

---

3. Ο αναγνώστης: (εκκλ.) βοηθός του ιερέα και του ψάλτη.

4. Το φρόκαλο: το σκουπίδι,.

πούν στην ψυχία οι σαλιόρες⁵ και τα χοντρά χαλκούνια⁶ –Σώσον, Κύριε!– κι οι τρακατρούκες και τα χαϊμαλιά⁷, με τέχνη καμωμένα από καλάμια κι από χοντρόχαρτα και γεμισμένα με μπαρούτι, με μπαρούτι ατέλειωτο. Δίσκος για το μπαρούτι γύριζε μέσα στις εκκλησιές. Άντρες και παιδιά φωτοκαίγονταν μ' εκείνα, της φωτιάς τα σύνεργα, για την καλή χρονιά. Μπαρούτι μύριζε το Θαλασσοχώρι κι οι ενορίτες με τους ενορίτες στέκονταν αμάν για πόλεμο.

Δεν ήταν μόνον οι εκκλησιές ανοιχτές την ώρα εκείνη. Εδώ κι εκεί πρόβαλλε μισανοιγμένο κάνα μαγερειό, κανέναν καφενές. Όσο να 'ρθει η ώρα που θα βγει ο Επιτάφιος, ως τις τρεις το πρωί, όλος ο κόσμος δεν μπορούσε να περνά την ώρα του ολόρθος μες στην εκκλησιά! Μ' έναν βαρύ γλυκό, με έναν μεζέ και δυο ρουφηξιές πυργιώτικο κρασί, καταπιάνεται κανείς ύστερα από τη νηστεία και παίρνει δύναμη για να συντροφέψει τον Επιτάφιο. Κι έτσι σιγά σιγά οι παρέες τραβιούνταν κατά τις εκκλησιές με δροσισμένο στομάχι.

Τελευταία είχε ξεχαστεί στο κρασοπουλειό του Ψημένου μια συντροφιά χαρούμενη· ο Μήτρος ο Ρουμελιώτης, ο Γιαννάκος ο Ταρνάνας, ο Μάρκος ο Κανίνιας και το παιδί της Χαρίταινας, που κανείς δεν το 'κραζε με τ' όνομά του, όσο που και το ίδιο

---

5. Η σαλιόρα: αυτοσχέδιο βεγγαλικό.

6. Το χαλκούνι: αυτοσχέδιο βεγγαλικό.

7. Το χαϊμαλί: είδος βεγγαλικού.

το ξέχασε κι άκουγε μόνο σαν τον φώναζαν η Ταρία Ταρέλα. Κι οι τέσσερις θαλασσινοί· ο πρώτος είχε ψαροκάικο, ο δεύτερος δούλευε στο ψαροκάικο του πρώτου, ο τρίτος ταξίδευε με τις μαούνες, και η Ταρία Ταρέλα ήταν ψαράς. Και οι τέσσερις είκοσι πέντε χρόνων κι αδερφωμένοι από τα μικρά τους χρόνια. Το κρασί κι η κουβέντα τούς άναψαν το κεφάλι, κι αν δεν ήταν Μεγάλη Παρασκευή, θα το 'σκουζαν. Το τραγούδι μισαγαλινό⁸, απαλά απαλά κι αθέλητα, ξεφύτρωνε στα χείλη τους τέτοια νύχτα. Στα υστερνά κατάλαβαν πως άργησαν. Στον Αϊ-Νικόλα, λίγα ποδάρια παρέκει από το κρασοπουλειό, άρχισαν κι έφελναν «Αι γενεαί πάσαι». Ο Ψημένος έστεκε στο φτερό για να κλείσει. Πετάχτηκαν στη στιγμή. Βρέθηκαν στον δρόμο.

«Μωρέ, ξέχασα τα βεγγαλικά!» φωνάζει ο Κανίνιας.

Τα βεγγαλικά τα είχαν για να τ' ανάψουν στον Επιτάφιο.

«Στα πόδια του τραπεζιού τ' απίθωσα, ξερβά στην αγκωνή», λέει ο Μήτρος. «Στάσου και σ' τα φέρνω».

Και βιαστικός έκαμε να γυρίσει στον καφενέ.

Μα γυρίζοντας, γλιστράει στο πεζούλι απάνω, και ξαπλώνεται μακρús πλατύς, και γκοπ! ακούστηκε ένας ξερός κρότος.

Τρία ξεροσκαστά γέλια ξέφυγαν από τα στόματα του Μάρκου, του Γιαννάκου και της Ταρίας, και μια φωνή, ένα «σκοτώθηκα», από το στόμα του Μήτρου.

---

8. Μισαγαλινός: ο σχεδόν γαλίνιος.

«Καλά, αδερφέ, που σκοτώθηκες! Σήκω τώρα! Μήπως χτύπησες;»

«Μωρέ, σκοτώθηκα! Δεν μπορώ να σηκωθώ! Δεν με πιστεύετε;»

Και μ' ένα βογκητό τελείωσε ο λόγος του, κι η φωνή χύθηκε παραπονιάρια, ραγισμένη, σαν να 'χε πάθει από το πέσιμο κι αυτή. Κι έφτασε στ' αυτιά τους η φωνή του τόσο λυπητερή, βαθιά βγαλμένη από τα φυλλοκάρδια, τόσο έξαφνα αλλαγμένη απ' τον πόνο, ξεψυχισμένη, που τους περίχυσε ιδρωτας και τους τρεις. Είδαν πως δεν ήταν χωρατά.

«Μωρέ Μήτρο!» μπόρεσαν μόνο να ξεφωνίσουν, κι έτρεξαν να τον πιάσουν, να του δώσουν χέρι για να σηκωθεί.

«Έτσι για το τίποτε· παραπάτησα... γλίστρησα... να, σε μια φλούδα απάνω· λεμονοκόμματο θα ήταν... να πάθω τέτοιο κακό... Αχ! σκοτώθηκα!»

Και πιο σιγά και πιο παραπονετικά έλεγε ό,τι έλεγε. Πάλεψε να σηκωθεί μόνος του, δεν μπορούσε· τον ανασήκωσαν οι άλλοι.

«Κουράγιο, Μήτρο!»

Ο Μήτρος δε μπορούσε να σταθεί στα πόδια του· το 'να του πόδι, το δεξί, δεν το 'νωθε πια για πόδι, του φαινόταν σαν από σίδηρο, του στέκονταν ασάλευτο. Τον κρατούσαν από τις μασχάλες. Ο Ψημένος είχε κλείσει το μαγαζί και στεκόταν κι αυτός για να βοηθήσει. Παραπέρα οι φωνές των παιδιών απέξω από την εκκλησιά σκορπιούνται και βουίζουν· ξε-

σπούν στον αέρα τα χαλκούνια· κι η νύχτα αστράφτει, βροντάει και σφυρίζει, και ρίχνει βροχή από σπίθες. Από τις πόρτες και τα παράθυρα του Αϊ-Νικόλα τ' αναμμένα κεριά κι οι λαμπάδες του Επιταφίου φαντάζουν σαν αστέρια· δροσερά παιδιάτικα ψαλίσματα ξεχύνονται: «Ω γλυκύ μου έαρ, γλυκύτατόν μου τέκνον, που έδου σου το κάλλος;».

«Να τον πάμε στο σπίτι».

«Κράξε της μάνας μου, Κανίνια· είναι στην εκκλησιά».

«Καλά λες. Κανίνια, τράβα από την πίσω πορτούλα· μίλα της εκκλησάρισσας⁹ να της πει πως τη γυρεύουν· έτσι, με τρόπο».

«Μη την τρομάξεις, βρε αδερφέ, τη γυναίκα, πες της πως τη γυρεύει ο Μήτρος».

Η χήρα η Δήμαινα, η μάνα του Μήτρου, ήτανε στην εκκλησιά· βρίσκονταν αποβραδís εκεί με τις άλλες τις γυναίκες· είχε ξενουχτήσει τον Επιτάφιο. Έχασε τον άντρα της προτού να φτάσει στα μισοκοπίσματα¹⁰. Κι από τότε, αντί χρυσό κοντογούνι¹¹ και φέσι κατακόκκινο με το φουντωτό παπάζι¹²! Μέσα στο σπίτι δεν κάθονταν παρά για να κοιτάζει τον Μήτρο, τον γιο της τον μονάκριβο, και δεν άφηνε το σπίτι

9. Η εκκλησάρισσα: η γυναίκα που ανάβει τα καντήλια στην εκκλησία και φροντίζει για την καθαριότητα.

10. Τα μισοκοπίσματα: η μέση ηλικία.

11. Το κοντογούνι: κοντό παραδοσιακό γυναικείο πανωφόρι από γούνα ή προβιά.

12. το παπάζι: τούρκικη λέξη· το κορδόνι που συνδέει τη φούντα με το φέσι, η φούντα του φεσιού.

παρά για να κοιτάξει τ' αμπελάκι που της άφησε ο μακαρίτης. Για να πάει στο αμπελάκι, περνούσε από τα μνήματα και κάπου κάπου άναβε ένα κερί κι έκαιγε λίγο λιβάνι στον τάφο του μακαρίτη. Κι ήταν γυναίκα της δουλειάς, άξια γυναίκα. Κι όταν μεγάλωσε ο γιος της και ταξίδεψε με τα καΐκια –την τέχνη του πατέρα– κι αγάλια αγάλια, με των γονέων την ευχή και τη δική του προκοπή, απόχτησε δικό του καϊκάκι, τότε η χήρα η Δήμαινα σαν να το συλλογίστηκε πιο πολύ πως ήταν χριστιανή – το ξεπεταρούδι της το νοιάστηκε, έπρεπε να νοιαστεί και για την ψυχή της. Κι από τότε ζύγωνε συχνότερα στην εκκλησιά· κι όσο που έφευγαν τα χρόνια –τα είχε πατήσει τα εξήντα– τόσο θεοφοβούμενο ένιωθε τον εαυτό της. Όμως, να πούμε την αλήθεια, περισσότερο έτρεμε τα μάγια και τα ξωτικά, χωρίς κι αυτή καλά να το καταλαβαίνει.

«Κυρα-Δήμαινα, σε γυρεύουν έξω, το παιδί σου...» τραβώντας την από το φόρεμα της ψιθύρισε στ' αυτή η εκκλησάρισσα.»

«Το παιδί μου! Και τι να με θέλει;»

Δεν πρόφτασε να το συλλογιστεί, και να, μπροστά της ο Μάρκος ο Κανίνιας, ξεσκούφωτος και λαχανιασμένος.

«Τίποτε, κυρα-Δήμαινα, το πόδι του στραμπούλισε ο Μήτρος».

Ξεπετάχτηκε η γριά, σούσουρο γίνηκε τριγύρω της, άρχισαν οι γυναίκες τα ψιθυρίσματα. «Σιωπή, γυναίκες», έκραζαν με θυμό οι επίτροποι. Αλλά πού

να σωπάσουν; Κάτι έτρεξε· τι στραμπούληγμα ήταν αυτό; Κάποιος θα κάρκε απ' τα χαλκούνια, κάποιος θα μαχαιρώθηκε. Στη στιγμή μαθεύτηκε το πράμα· στη στιγμή η μισή εκκλησιά είχε αδειάσει! Πού να κρατηθεί ο κοσμάκης; Την εκκλησιά του τη βρίσκει πάλι, μα τέτοια, Θεός να μας γλιτώνει, δεν γίνονται κάθε μέρα.

«Μάτια μου, μάτια μου, ο Χριστός! Ο Χριστός!» φώναζε τρέχοντας η γριά. Κι απέξω απ' την εκκλησιά βλέπει εκεί μπροστά της το παιδί, ορθό κι ακουμπιστό στον τοίχο. Τον παράστεκαν οι σύντροφοι κι άλλοι πέντ' έξι.

«Δεν είναι τίποτε, μάνα, παραπάτησα κι έπεσα και χτύπησα λιγάκι στο γόνατο. Πάμε στο σπίτι να βάλω απάνω τίποτε». Μια μεγάλη πέτρα ξεπλάκωσε τα στήθη της φτωχής. Έβανε με τον νου της χειρότερα και, σαν τον είδε μπροστά της έτσι ορθό, στο μισοσβησμένο φως του φεγγαριού, ξανάσανε.

«Ο Χριστός! Ο Χριστός! Κακή ώρα, παιδί μου!»

Και δεν ήξερε πως ο Μήτρος δεν μπορούσε να κρατηθεί στα πόδια του και πως ο ίδιος είχε πει στα παιδιά:

«Βάλτε με ν' ακουμπήσω στον τοίχο, για να μη με δει άξαφνα η μάνα μου και φοβηθεί».

Κι εκεί που το 'λεγε αυτό, μέσα στον νου του είπε και κάτι άλλο που δεν βγήκε από τα χείλη του: *Πώς θα με δει η Φροσύνη!*

Η Φροσύνη ήταν η αρραβωνιαστικιά του.

Κρατώντας και ξεσέρονοντας κι ανασηκώνοντας,

τον πήγανε στο σπίτι. Εκείνη τη χρονιά η χήρα η Δήμαινα, ο Μάρκος ο Κανίνιας, ο Γιαννάκος Ταρνάνας κι η Ταρία Ταρέλα δεν χάρηκαν Επιτάφιο. Ξημερώθηκαν στο κρεβάτι του Μήτρου. Δεν έκλεισε μάτι, πονούσε, μούγκριζε σαν ταύρος. Το πόδι του προηζόταν, προηζόταν, γίνηκε μια κολόνα!

Έφεραν τον καλύτερο γιατρό του Θαλασσοχωριού. Σπουδασμένος γιατρός, με τ' όνομα. Πολλούς είχε γλιτώσει απ' τα χέρια του Χάρου. Αλήθεια πως οι Θαλασσοχωρίτες τον έπαιρναν πάντα την τελευταία στιγμή, αφού απελπίζονταν απ' τους κομπογιαννίτες κι απ' τις γιάτρισσες¹³. Γι' αυτό κι εκείνος δείχνονταν όλο θυμωμένος· όχι γιατί έχανε τίποτε που δεν τον γύρευαν πρωτύτερα, καθώς έλεγε, αλλά γιατί κινδύνευαν χάρισμα τη ζωή τους οι κουτεντέδες¹⁴, που πίστευαν τους τσαρλατάνους. Έκανε όμως κι έτσι τη δουλειά του και, αφού τον γλίτωνε τον άρρωστο, ξεθύμαινε στο βρισίδι, τον πλήρωνες δεν τον πλήρωνες. Τον φοβήθηκαν οι άνθρωποι, τους έπαιρνε τον αέρα· στα στερνά τον συνήθισαν και δεν μπορούσαν να κάμουν χωρίς αυτόν. Έδειχνε πιότερο σαν καπετάνιος παρά σαν ντοτόρος. Αυτή τη φορά ο Μάρκος ο Κανίνιας, ο Γιαννάκος ο Ταρνάνας κι η Ταρία Ταρέλα φέρθηκαν φιλότιμα και φρόνιμα· στου γιατρού έτρεξαν αμέσως και δεν άκουσαν τη Δήμαινα, που γύρευε να πάρουν την κοκόνα Μαριγή την Πολίτισσα, που

---

13. Η γιάτρισσα: γυναίκα που θεραπεύει με γιατροσόφια.

14. Ο κουτεντές: ο κουτός.

ξόρκιζε το μάτιασμα, πρόφταινε τη βεντερούγα¹⁵,
ίσιαζε τα βγαλμένα κόκαλα κι ήταν καλή για καθετί.

Το είδε ο γιατρός το πόδι. Μωρέ, τι διαβολεμένο
χτύπημα απάνω στην κούπα, μες στη θηλιά του πο-
δαριού! Το κοίταξε καλά, κι αμέσως το έδεσε σφιχτά
μέσα στα καλάμια, το καλάμωσε, καθώς λεν, και του
λέει: «Μην το κουνήσεις· το πόδι σου θα γίνει καλά, μα
χρειάζεται καμπόσο καιρό και πολλή υπομονή. Με τον
καιρό θα στρίψει το νεύρο και θα γίνει καλά το πόδι
σου. Μόνο, το καλό που σου θέλω, μην το πειράξεις».
Κι έλεγε και ξανάλεγε: «Μην το πειράξεις!». Γνώριζε τι
κεφάλια αγύριστα είναι οι Θαλασσοχωρίτες.

Ο Μήτρος ο Ρουμελιώτης είχε πλατιά καρδιά και
μεγάλη υπομονή. Αλλά το κακό που τον βρήκε ήταν
κατάρρα Θεού. Οι Θαλασσοχωρίτες είχαν χίλιες γνώ-
μες για το ίδιο πράμα· για τον Μήτρο μια γνώμη εί-
χαν· ο Μήτρος είναι παλικάρι! Οι Θαλασσοχωρίτες τ'
αναγελούσαν τα γράμματα· την παλικαριά την προ-
σκυνούσαν. Ο Μήτρος δεν πάτησε το πόδι στο σκο-
λειό. Στον ήλιο, στον αέρα και στα κύματα δασκάλε-
ψε κι από μικρός μεγάλωσε. Συνηθισμένη είχε θωριά.
Τα στήθη του δεν ήταν χορταριασμένος πύργος, ουδέ
σαν κάστρο η κεφαλή του. Ούτε ψηλός ούτε κοντός·
λιγνός παρά παχύς, μελαχρινός μ' ένα λιανό μουστάκι
και φουντωμένα σγουρόμαλλα· στραβά τη σκούφια
του κι ένα ζωνάρι κόκκινο χιλιόδιπλο στη μέση του·
μ' ένα φανελένιο πουκάμισο περνούσε τους χειμώνες

---

15. Η βεντερούγα: σκολίωση, ραχίτιδα.

και τα καλοκαίρια του. Κι όμως κι από τη συνηθισμένη αυτή θωριά ξεχυνόταν η λεβεντιά, στον αέρα που είχε, στην περπατησιά, σε κάθε του ματιά, σε κάθε κούνημα. Και ο Μήτρος ο Ρουμελιώτης με τα είκοσι πέντε χρόνια του, το κορμί που δεν φάνταζε, την ντροπαλή απάνω κάτω όψη, κόσμος μπορούσε να χαλάσει και κόσμος να χτίσει. Κανείς δεν του έβγαινε στον δρόμο· με τη γροθιά του έριχνε κάτω βούβαλο. Κάρφωνε τα πόδια του στη γη και κανείς δεν μπορούσε να τον ταρακουνήσει. Μια μέρα ο Γιαννάκος ο Ταρνάνας, ο Μάρκος ο Κανίνιας κι η Ταρία Ταρέλα πολεμούσαν ώρα ολόκληρη να τον ξετοπίσουν κουλουριασμένοι στα πόδια του· τίποτε· βράχος άσειστος, όσο που στο τέλος απ' τον ιδρώτα κι απ' τον αγώνα ζαλίστηκαν οι άνθρωποι και κόντεψε να τους έρθει κόλπος. Μα τα ποδάρια εκείνα τα σιδερένια, τ' αλύγιστα, πετούσαν, ξετιναζόταν και στριφογύριζαν, σαν από φτερό κι από φλόγα κι από άνεμο πλασμένα, την ώρα που έσερνε τον χορό το παιδί της Δήμαινας. Κάθε χρονιά, στο πανηγύρι του Αϊ-Λια, στα πλάγια του Ζυγού, εκεί που τρέχει το κρύο το νερό και τα πλατάνια απλώνουν με τα φύλλα τους μια σκέπη ξεκουραστική, πλασμένη από δροσιές, ίσκιους και γλυκοφιθυρίσματα, εκεί στα κλέφτικα λημέρια μια φορά, ο Μήτρος ο Ρουμελιώτης, φουστανελοφορεμένος, όπως πήγαιναν κι άλλοι πανηγυριώτες, με τη χρυσή αρματωσιά του παππούλη του, πρωτοπαλικάρου του ξακουσμένου του Μακρή, πήγαινε και χό-

ρευε· λες και το είχε τάμα. Κι οι πανηγυριώτες άφηναν το δικό τους το γλέντι κι έκαναν κύκλο γύρω του κι αγνάντευαν και ξεχνιούνταν. Κάθε του βήμα στον χορό, γοργό γοργό κι ανάλαφρο, έσταζε γλύκα και σκορπούσε λεβεντιά. Σ' έφερε σ' άλλο κόσμο· στον κόσμο των παραμυθιών και των αντρειωμένων που χόρευαν στον κάμπο με τους νιους κι ύστερα παρατούσαν τον χορό και πάλευαν στα μαρμαρένια αλώνια με τον Χάρο. Κι οι γυναίκες που τον έβλεπαν εκεί, μήνες ύστερα απ' το πανηγύρι τον είχαν μες στον νου τους και τον καμάρωναν· κι έρχονταν συντροφιάς απ' τα χωριά τα πλαγινά, ακόμα κι απ' τις άλλες πολιτείες, κάθε χρονιά, στο πανηγύρι του Αϊ-Λια, όχι τόσο για το πανηγύρι, όσο για τον χορευτή.

Εκεί τον είδε η Φροσύνη του Σεβδά, πρώτη νοικοκυροπούλα στο Μελίσσι, τρεις ώρες μακριά από το Θαλασσοχώρι. Τον είδε και την είδε και τα ταίριαξαν. Κι ύστερα από μήνες, κατά την άνοιξη, έστειλε ο γερο-Σεβδάς προξενιά στη Δήμαινα, κι η προξενιά τελείωσε με το καλό κι έγιναν και τ' αρραβωνιάσματα στο Μελίσσι. Στ' αρραβωνιάσματα πήγε ο Μήτρος με τη μάνα του, με τον Γιαννάκο τον Ταρνάναμα, με τον Μάρκο τον Κανίνια και την Ταρία Ταρέλα, τους αχώριστους, και μ' όλο το συγγενολόι. Κι ύστερα από λίγες μέρες ξαναπήγε πάλι με τους ίδιους, για να δώσουν στην αρραβωνιαστικιά τα χαρίσματα, κατά τη συνήθεια, πανιά εξήντα νούμερο και στόφες¹⁶ κι ένα

16. η στόφα: πολυτελές ύφασμα για ταπετσαρίες.

βραχιόλι και μια ντουζίνα ζάρφια¹⁷ ασημένια. Και γλέντησαν δυο μέρες με τα βιολιά και το στεφάνωμα θα γίνονταν απόλαμπρα· μα πριν έρθει η Λαμπρή, τον βρήκε το μεγάλο το κακό. Δεν πρόφτασε να ξαναπάει στο Μελίσσι.

Πολλές είχαν ζηλέψει την τύχη της Φροσύνης. Και μια κόρη Θαλασσοχωρίτισσα, μια μικρή μελαχρινή ξεπεταχτή, γεμάτη γέλια και καμώματα, η Μόρφω της Γαρουφαλιάς, η Τρελομόρφω, όπως την έκραζε η γειτονιά, κόντευε να σκάσει απ' το κακό της σαν άκουσε τ' αρραβωνιάσματα· δεν ξαναφάνηκε στο χαγιάτι για να ποτίσει τα μυριστικά της ψιθυρίζοντας το «μαύρο γεμενί¹⁸», τ' αγαπημένου της χορού το τραγούδι, και ρίχνοντας τριγύρω της γλυκές ματιές, κι όποιον λάχαιναν! Μόνο το βράδυ βράδυ κάποιες γειτόνισσες ανάμεσα απ' τα σκούρα των παραθυριών τους την είδαν δύο τρεις φορές να περνάει από το σπίτι του Μήτρου σκεπασμένη μ' ένα σάλι ως την κορφή, να κοντοστέκεται μπροστά στο φωτισμένο παραθύρι του, να σπκώνει προς αυτό τα μάτια της, κι ύστερα να κοιτάζει γύρω σαν φοβισμένη, κι έξαφνα να φεύγει γοργά σαν ξαφνισμένη λαφίνα. Την είχε κάψει ο Μήτρος κι είχε μοσχαναθρέψει μέσα της την ελπίδα πως θα την έπαιρνε μια μέρα για γυναίκα του.

---

17. το ζάρφι: θήκη, συνήθως μεταλλική, όπου τοποθετούσαν το φλιτζάνι του καφέ.

18. το γεμενί: μαντίλι για το κεφάλι ή ζωνάρι.

Ο Μήτρος ο Ρουμελιώτης ήταν αληθινό παλικάρι κι είχε όλα τα χαρίσματα του παλικαριού· τα λόγια, την ορμή, το φιλότιμο, την ομορφιά και την περηφάνια, την αγάπη της ζωής και την καταφρόνια του θανάτου. Πέρασε από θαλασσοδαρμούς, γλίτωσε από θαλασσοπνιξίματα. Μέσα στο πέλαγο, αμέτρητο ήταν το κουράγιο του. Στα καλά καθούμενα δεν έδινε αφορμή σε κανέναν. Μα να μη τον πειράξεις, να μη τον αγγίζεις εκεί που δεν πρέπει, θα σ' το ρουφούσε το αίμα με μαχαιριές· δεν ένιωθε κουμπουριές, δεν συλλογίζονταν. Μια φορά τα 'βαλε με δέκα ευζωνάκια, Ρουμελιώτες, ένας κι ένας, τους έφερε κυνηγώντας ως την καζάρμα¹⁹.

Ο Γιαννάκος ο Ταρνάνας, ο Μάρκος ο Κανίνιας κι η Ταρία Ταρέλα στοιχημάτιζαν με τ' άλλα τα παιδιά πως ήταν αντρειωμένος, πως γεννήθηκε με ουρά· την είδαν, έλεγαν. Αντρειωμένος ήταν· τον κίνδυνο δεν τον συνερίζονταν, την αρρώστια δεν τη λαχτάριζε, τον Χάρο δεν τον έτρεμε. Ένας μόνο στοχασμός τού έκοβε τα ήπατα, του πάγωνε το αίμα, τον μαρμάρωνε. Δεν ήθελε να μείνει σημαδεμένος. Του ποδαριού του το χτύπημα του κόστιζε πιότερο από κάθε συμφορά. Κάλλιο να 'χανε βιος, κάλλιο να τον έβρισκαν χίλιων λογίων αρρώστιες παρά ν' απομείνει σημειωμένος. Καλύτερα ο θάνατος. Αν είναι να γιατρευτεί, να γιατρευτεί χωρίς να τ' απομείνει σημάδι. Κι αν είναι να σηκωθεί από το κρεβάτι, να μη σηκωθεί

---

19. η καζάρμα: ο στρατώνας.

στραβοπόδης· όλα κι όλα! Ο Μήτρος ο Ρουμελιώτης, χωρίς καλά καλά να το νιώθει, μονάχα έναν Θεό λάτρευε: την Ομορφιά, την άγια την Ομορφιά της λεβεντιάς και της υγείας, που έχει εκκλησιά της το κορμί. Και ασ τα βαναν με το κορμί του όλα του κόσμου τα κακά· φτάνει να μην του αφήναν τα χνάρια τους σαν βρισιά και σαν λέρα· κορμί σημαδιακό, κορμί ντροπιασμένο. Για παλικάρια σαν το παιδί της Δήμαινας είν' ατιμία η ασχήμια.

Απ' τη νυχτιά που χτύπησε ως την ημέρα που πρωτοκατέβηκε απ' το κρεβάτι για να περπατήσει, πέρασαν τρεις μήνες. Υπομονετικά τους πέρασε τους τρεις μήνες. Ο γιατρός τού είπε πως χωρίς άλλο θα γιατρευόταν. Αλλ' αμέσως που είδε πως το πόδι του στράβωσε και δεν λύγιζε κι έστριψε το γόνατο το πονεμένο και πως αυτός κούτσαινε περπατώντας, απελπίστηκε· τον έπιασε ένα παράπονο και τον έσφιξε ένας καημός που δεν μπορούσε και γραμματικός να τον ιστορήσει. Έστειλε στον άνεμο τον γιατρό με τα γιατροσόφια του κι έπεσε βαριά για να πεθάνει. Του κάκου κοίταζε να τον παρηγορήσει η μαύρη μάνα του, που μέσα στους τρεις εκείνους μήνες γέρασε για δέκα χρόνια.

«Άσε τα λόγια, μάνα! Θα σάξει το πόδι μου ή δεν τη θέλω τη ζωή. Σημειωμένο εμένα δεν με κράζουνε».

Κι όταν μια μέρα κάποιος απ' τους δικούς του θέλησε να πει: «Ε! δεν έχεις πια τίποτε! Μην είσαι παράξενος· έλα να πάμε στο Μελίτσι, το κορίτσι έκα-

με μαύρα μάτια για να σε δει», σκύλιασε ο Μήτρος: «Μωρέ, να μη σώσω να τη δω, αν είναι να τη δω σε τέτοια χάλια. Κάλλιο στα βουνά καλόγερος κι ερημοσπίτης παρά γαμπρός με στραβό πόδι!».

Κι έτσι της καλής του η ενθύμηση του ξάναψε τον καημό. Πού να πάει στο Μελίσσι και τι να τον κάμουν σαν πάει; Να τον βαλσαμώσουν και να τον καμαρώσουν; Να τον κρεμάσουν στον τοίχο για εικόνισμα; Και φανταζόταν γαμπρό τον εαυτό του να τον τριγυρίζουν την ώρα του Ησαΐα κουτσό με το 'να πόδι, να μην μπορεί να καθίσει σταυροπόδι στο φαί, να μην μπορεί να σύρει τον χορό, να τρέξει, ν' αντρείευτεί, να παλέψει, να χωρατέψει, να γλεντήσει. Κι έβλεπε τον εαυτό του कारαβοκύρη στο καϊκάκι του, να μην μπορεί να βασταχτεί στα πόδια του, ν' ακουμπάει σε ραβδί, να κρατιέται από τα σκοινιά, να καρτερεί από τους άλλους το καθετί. Της νύφης τής έταξαν λεβέντη και θα της έδιναν τώρα σημειωμένο άνθρωπο! Δεν το καταδέχονταν κι ο ίδιος να τη σκλαβώσει· κι αν δεν το δείξει αυτή, κι αν κάνει την καλόκαρδη, μέσα της θα την τρώει κρυφό μαράζι. Έτσι είν' ο κόσμος· κι αυτός το ίδιο θα 'κανε· κάλλιο να φορτώνονταν την πανούκλα παρά σημαδιακή γυναίκα.

«Θα το χάσω το παιδάκι μου», έλεγε παραπονετικά η Δήμαινα· «όχι από το πόδι του· απ' το ντέρτιπου νιώθει για το πόδι του».

Κι έκλαιγε κι έκανε τον σταυρό της. Κι οι τρεις οι αχώριστοι δούλευαν και τον είχαν πάντα στον νου

τους τον Αφεντομήτρο, κι άφηναν τη δουλειά για να τρέξουν στο πλάι του, και τον συντρόφευαν και τον παρηγορούσαν. Του κάκου· δεν ήθελε ν' ακούσει τίποτε. Τρεις μήνες υπόμενε· δεν μπορούσε πια να το νιώθει τ' άτιμο, ξεραμένο απάνω του, κορμί κι εκείνο απ' το κορμί του. Θ' άδραχνε το πριόνι και θα το πριόνιζε, θ' άρπαζε το τσεκούρι και θα το πελέκαγε· δεν υπάρχει Θεός· τελείωσε!

Ήρθε ο Αύγουστος. Ο βαρεμένος μπορούσε να πάρει το πόδι του, μα να τον πάρει ανθρώπου μάτι δεν ήθελε κι έμενε στο σπίτι του κλεισμένος. Από το παραθύρι του κανείς αντίκριζε τον ήμερο γιαλό του Θαλασσοχωριού ν' αλλάζει χίλια χρώματα, σαν χίλια όνειρα σε κάθε χρυσοφίλημα του ήλιου απ' το πρωί ως το βράδυ· αντίκριζε κανείς το πέλαγος ροδογάλανο την αυγή, το μεσημέρι ασημοχρυσωμένο, μαυροπράσινο σε λιγάκι, μενεξεδένιο μια στιγμή στο βασίλειμα· και κάποτε τρεμούλιαζε μ' όλα μαζί τα χρώματα σαν κόσμος ολόκληρος με κάθε λογής έγνοιες και πάθη. Κι οι άνεμοι τον έσπρωχναν τον ήμερο γιαλό του Θαλασσοχωριού πότε βαθιά στο κανάλι, πότε τον ξέχυναν περίσσιο προς τη στεριά· κι άλλη όψη τού 'δινε ο βοριάς, άλλη γλυκάδα ο μαΐστρος²⁰, άλλη μυρουδιά ο πουνέντες²¹, άλλα κύματα η νοτιά. Κι ο βαρεμένος απ' το παραθύρι του, κάλλιο απ' τα χρώματα όλα κι απ' τα μουρμουρίσματα

20. ο μαΐστρος: ο βορειοδυτικός άνεμος.

21. ο πουνέντες: ο δυτικός άνεμος, ο ζέφυρος.

κι απ' τις πνοές κι απ' τα κάλλη όλα εκείνα, ένιωθε τα μονόξυλα που έσχιζαν ανάλαφρα τα ήσυχα νερά, με το λευκό πανάκι, πρίμα, και δύσκολα τα ξεχώριζες από τις μαύρες φαλαρίδες²² κι απ' τα γλαρόνια τα βαμβακόφτερα. Κι έβλεπε τα ψαροκάικα να πηγαυνοέρχονται φορτωμένα στον μόλο· παραπέρα οι μαούνες έπαιρναν τα πριμαρόλια²³ της σταφίδας για τη μεγάλη χώρα. Κι από την πίσω μεριά του σπιτιού ξεχώριζε η πράσινη γραμμή του κάμπου. Κεχριμπαρένια γυάλιζαν τα σταφύλια στα κλήματα κι οι σταφίδες μαυρολογούσαν στ' αλώνια. Πώς μοσχοβολούσε ο κάμπος ο πολύκαρπος! Κάθε νοικοκύρης, με το γλυκοχάραμα και με το σουρούπωμα, βρισκόταν σε σύρε κι έλα αδιάκοπο. Κι η εργατιά, Κεφαλλονίτες με τσαπιά κι Αμπλιανίτισσες²⁴ με καλάθια, περνολογούσαν από κάτω απ' το παραθύρι. Κι η θάλασσα του έστελνε την άρμη της. Ο κάμπος τη μοσκοβολιά του. Κι όσο τον ένιωθε τον εαυτό του σακατεμένο, τόσο του φαινόταν ο κόσμος ωραιότερος· κι όσο τα 'βλεπε μαραζωμένα τα νιάτα του, τόσο του φαινόταν ο κόσμος πως ξανάνιωσε. Πού θα βρισκόταν κι αυτός τέτοια εποχή; Πού θ' αρμένιζε και πού θα δούλευε; Ζωή κι αυτή, να την πούμε!

22. η φαλαρίδα: (πτηνό) η αγριοπουλάδα, η μαυρόκοτα.

23. τα πριμαρόλια: τα πλοία που μετέφεραν τη νέα σοδειά σταφίδας και την καλύτερη ποιότητα σταφίδας στα μεγάλα λιμάνια (Λίβερπουλ, Λονδίνο, Τεργέστη, Μασσαλία, Άμστερνταμ, Αμβούργο, Οδησσός) και πετύχαιναν τις καλύτερες τιμές πώλησης.

24. οι Αμπλιανίτισσες: γυναίκες με καταγωγή από την Άμπλιανη (Ευρυτανία).

Οι σύντροφοι δεν τον στένευαν, κοίταζαν μόνο να τον καλοκαρδίσουν και όλο του ἔλεγαν πως θα σιάξει το πόδι με τον καιρό και, καθώς δεν ἠθέλε ν' ακούσει τίποτε για τους γιατρούς τους διαβασμένους που ἔβγανε η Αθήνα, του μιλούσαν όλο για κομπογιαννίτες του χωριού, που γιάτρευαν κάθε λογής αρρώστια με τα δικά τους γιατροσόφια. Και, καθώς τυχαίνει πάντα, καθέννας ἔβρισκε στα βάθη του μυαλού του μια ιστορία μ' ἓναν ἄρρωστο αποφασισμένο απ' τον γιατρό και γλιτωμένο απ' τον κομπογιαννίτη. Μα και νέοι και γέροι, παράδες, καραβοκύρηδες, πραματευτάδες²⁵, ξωμάχοι²⁶, γραφιάδες, ο δάσκαλος, ο παπάς και ο δήμαρχος ακόμα, κι όλοι όσους ἔρχονταν και τον ἔβλεπαν, όλοι του ἔδιναν γνώμη να μὴν το βάλει κατάκαρδα, να κάνει υπομονή, μα και να φεύγει μακριά από γιατρούς. Στο κάτω κάτω της γραφής, δεν χάθηκαν οι πρακτικοί· αυτοί κάνουν σωστή δουλειά.

Μια μέρα, τον Δεκαπενταύγουστο, τρεχάτος ἦρθε αποβραδὶς ο Γιαννάκος ο Ταρνάνας. Ἐφτασε απ' το χωριό της Λυγαριάς ἓνας περίφημος γιατρολόγος²⁷, ο Κοπανίτσας· καλεσμένος απ' το σπίτι του Μελέτη, για να του γιατρέψει τη φάγουσα²⁸. Ἦταν ακουσμένος σ' όλη τη Ρούμελη και πέρα ακόμα, στον

---

25. ο πραματευτής: ο πλανόδιος ἔμπορος.

26. ο ξωμάχος: ο γεωργός, ο αγρότης.

27. ο γιατρολόγος: ο εμπειρικός γιατρός που θεραπεύει με γιατροσόφια.

28. η φάγουσα: γαγγραινώδες ἔλκος, πληγή που σαπίζει τη σάρκα.

μισό Μωριά. Και καθώς τον παίρνουν μυρουδιά στο Θαλασσοχώρι, κόσμος και κόσμος τρέχει να τον βρει. Για κάθε αρρώστια ξέρει και όλες τις γιατρεύει· χειρουργός μοναδικός. Όσους κι αν ρώτησε γι' αυτόν ο Γιαννάκος, του είπαν πως κάνει θαύματα. Γιατί να μην τον φέρουν να δει τον Μήτηρο; Τι θα 'χαναν;

Με τον καυμό που τραβούσε ο Μήτηρος, τους κατάφερε αγάλια όλους εκείνους που τον αγαπούσαν, που τον συγύριζαν και τον παραστέκονταν, τους κατάφερε και πίστευαν πως το χειρότερο κακό δεν ήταν πως χτύπησε το πόδι του, αλλά πως θα 'μενε κουτσό το πόδι του. Να τα δοκιμάσουν έπρεπε όλα, για να προλάβουν τέτοια συμφορά! Και να μην τα πολυλογώ, τον έφεραν τον Κοπανίτσα. Τον ήθελε το παιδί, τον ήθελε η μάνα, τον ήθελαν οι τρεις τους κι όλο το συγγενολόι. Και όσους ρώτησαν τους είπαν: «Να τον πάρετε!».

Φουστανελάς, απάνω κάτω πεννηντάρης, ψηλός, ξερακιανός, μυταράς και σπανός και, μωρέ παιδιά, σημειωμένος. Σαν να του ξινοφάνηκε του άρρωστου καθώς τον αντίκρισε· μα τι να κάμει πια; Στραβός μ' ένα μάτι που έβλεπε για δυο αποκάτω απ' τη μαυρίλα των μαλλιαρών φρυδιών του· μα μπήκε στο σπίτι μ' έναν αέρα, μ' έναν αέρα! Το κοίταξε το πόδι, το ζούληξε, το γύρισε.

«Θα σ' το γιατρέψω», είπε· «θα σ' το κάμω κατά πώς ξέρω 'γω».

«Απ' τον Θεό και στα χέρια σου, γιατρέ».

«Να περάσουν πρώτα τρεις τέσσερες μέρες. Θα πάμε κατά το φως του φεγγαριού. Τώρα είναι ημέρες αχαμνές²⁹. Θα βρούμε την καλή τη μέρα. Γιατί είναι ημέρες που και απλό αίμα να πάρεις απ' τον άνθρωπο, μπορεί να του φέρεις μεγάλη αρρώστια, μπορεί να τον χαλάσεις. Έχουμε τώρα δεκατρείς του μηνός, θα δούμε στις δεκάξι».

Και γύρισε στη Δήμαινα προστάζοντας γοργά:

«Πέντε δράμια³⁰ σιναμική³¹, δέκα δράμια μαστίχα, οχτώ δράμια ρεβέντι³², πέντε δράμια αρσενικό λιβάνι³³, δύο δράμια πιπερόριζα, δύο δράμια κανέλα· κοπάνισέ τα. Πάρε μία οκά³⁴ μέλι, βγάλε τον αφρό του, βράσε τα λιγάκι με το μέλι, ύστερα ανακάτωσέ τα καλά και δίνε του να τρώει· αυτό είναι το πλέον δυναμωτικό μαντζούνι³⁵, μ' αυτό μπορεί να βαστάει καθετί· έχει ανάγκη να δυναμώσει».

Κι όσο που να ῥθουν οι δεκάξι, το ἔστρωσε βαριά στο σπίτι· μήτε από το σπίτι τον άφηναν να φύγει· έπρεπε να τον ευχαριστήσουν με το παραπάνω τον γιατρό· μήτε κι ο γιατρός είχε όρεξη να γυρνάει στα

---

29. αχαμνός: ο καχεκτικός.

30. το δράμι: παρωχημένη μονάδα μέτρησης βάρους· ισοδυναμεί με 3,2 γραμμάρια.

31. η σιναμική: βότανο με αντιπυρετική και καθαριστική δράση.

32. το ρεβέντι: (ή ραβέντι) λαχανικό που χρησιμοποιείται ως καθαρτικό.

33. το αρσενικό λιβάνι: φυσικό, ακατέργαστο θυμίαμα.

34. η οκά: παρωχημένη μονάδα μέτρησης βάρους (στερεά και υγρά)· ισοδυναμεί με 1.280 γραμμάρια.

35. το μαντζούνι: πρακτικό φάρμακο, συνήθως με μορφή πολτού.

μαγειρεία του Θαλασσοχωριού και να ξενυχτάει στα χάνια του. Κι ήταν όλο λόγια, κι όλο ιστορούσε τα πράματα και τα θάματα της ιατροσύνης του. Κι ο Γιαννάκος ο Ταρνάνας, ο Μάρκος ο Κανίνιας και η Ταρία Ταρέλα δεν τον άφηναν απ' το πλάι τους και τον άκουγαν με στόμα ολάνοιχτο.

Και ξημέρωσε η μέρα που την περίμεναν με καρδιοχτύπι. Στις δεκάξι του Τρυγητή³⁶, με τους μούστους και τα πρωτοβρόχια, με τα στερνά τα χελιδόνια και τα στερνά σταφύλια, λέει ο Κοπανίτσας του Μήτρου:

«Καρδιά κομμάτι· θα πονέσεις λιγάκι κι ύστερα όλα θα περάσουν».

«Από πόνους βαστάω, γιατρέ· μόνο το πόδι μου...»

Ο Κοπανίτσας έκαμε νόημα στον Μάρκο τον Κανίνια και στους άλλους δυο:

«Να τον βαστάξετε καλά, μα καλά. Κυρά, το 'τοίμασες τ' ανακόλι³⁷;».

Στη μέση του οντά έστρωσαν χράμια και παπλώματα κι απάνω εκεί τον ξάπλωσαν τον Μήτρο.

«Έτοιμο το ρακί; Έτοιμο. Πιες, Μήτρο!»

Κι ο Μήτρος το ρούφηξε, ως πενήντα δράμια.

«Γεια σου, θεριό!»

Και πιάνει και τον βάνει ανάσκελα κι αρπάξει το πόδι το δεξί, το πονεμένο, και το σταυρώνει απάνω στον ζερβό τον ώμο· κι αδράχνει και το ζερβί και το

36. ο Τρυγητής: λαϊκή ονομασία του Σεπτεμβρίου.

37. το ανακόλι: έμπλαστρο με φυσικά βότανα.

σταυρώνει απάνω στο δεξί τον ώμο. Κι έπειτα δίνει μια και πατάει, ναι, πατάει απάνω στο χτυπημένο πόδι.

Ένα κρακ ακούστηκε κι ένα μούγκρισμα, ένα λιονταρίσιο μούγκρισμα του βασανισμένου. Το σπίτι σείστηκε κι οι τρεις δεν μπορούσαν να τον κρατήσουν, όπως ανατινάζονταν και σπαρτάριζε.

«Βόηθα, Χριστέ και Παναγιά!» έκραξε η Δήμαινα.

«Μωρέ, μη λιγοψυχάς, Μήτρο!» έκαναν οι άλλοι.

«Μ' έφαγες, οχ!» μούγκριζε ο Μήτρος.

«Τώρα είσαι σαΐνι! Σε δεκατέσσερις μέρες θα βγεις όξω!»

Είπε ο Κοπανίτσας και πάλι γύρισε στη Δήμαινα προστάζοντας γοργά:

«Μολύβι κοπανιστό, βάλε το στο ξίδι, να κάμει δύο μέρες, έπειτα κάψε το καλά με το θειάφι, να γίνει στάχτη· κι αυτή τη στάχτη ανακάτωσέ τη με χώμα κόκκινο, κερί, λιβάνι, μαστίχα κι αγουρόλαδο, και βάλε την απάνω στο πόδι την αλοιφή πρωί βράδυ».

Κι άλλα λόγια δεν ξαναείπε ούτε πρόσταξε. Έξω στην πόρτα τον περίμενε το μουλάρι του.

Έχωσε στο σελάχι του τα δυο εικοσιπεντάρικα που πήρε κατά τη συμφωνία με τον άρρωστο και τους γερούς, άφησε γεια και κανείς δεν τον ξαναείδε.

Από τότε κι ο Μήτρος ο Ρουμελιώτης δεν ξαναείδε προκοπή. Πέρασαν οι δεκατέσσερις μέρες κι αυτός δεν είχε σηκωθεί από το στρώμα του, κι ούτε που ξανασηκώθηκε. Το πόδι πλήγιασε κι αφόρμισε· κι ο

Μήτρος, μες στο στρώμα σαν παράλυτος, έρεβε απ' την αρρώστια κι έλιωνε από τον πόνο. Και πέρασαν δυο μήνες. Μπήκε ο χειμώνας, νοτιά, σαράντα μερο- νύχτια αδιάκοπη βροχή· χορτάρισαν οι τοίχοι, κι ο μολυβένιος ουρανός βάραινε την καρδιά, κι η νοτιά τρυπούσε τα κόκαλα· αλίμονο στον άρρωστο!

Έτυχε τον χειμώνα εκείνο να διαβεί από το Θα- λασσοχώρι κι άλλος γιατρολόγος. Αυτή τη φορά τα μαντάτα τα 'φερε ο Μάρκος ο Κανίνιας. Έπεσαν μια φορά στα χέρια των γιατρολόγων· ήταν, φαίνεται, γραφτό να μη γλιτώσουν απ' τα χέρια τους. Μέσα στη μαύρη στάχτη του καπμού φτάνει μια τιποτένια αφορμή, παραμικρό άκουσμα, μια ελαφριά πνοή, κι η σπίθα της ελπίδας τινάζεται απ' τη στάχτη. Κι άλλος γιατρός ήρθε; Λαχτάρησε ολόκληρο το σπίτι γύρω στον άρρωστο. Να τον πάρουμε κι αυτόν. Χει- ρουργός ήταν κι αυτός, Μωραΐτης, Κουζουνόπουλος λεγόταν. Φάνηκε με φούμαρα. Δική του υπόθεση τον έφερε στον τόπο εκεί· βιαστικός ήταν· δεν τον σύμ- φερε να μείνει για έναν άρρωστο· μια φορά πάλι να τον δει, δεν βγαίνει τίποτε. Έπρεπε να το πάρει δου- λειά ξεχωριστή και να κάμει ταχτική κούρα· μήνες χρειάζονται, καιρός, υπομονή. Έχουν παρά να του μετρήσουν; Έτσι και καλά· ειδεμή, δεν έχει τίποτ' άλλο να τους πει. Κι η μάνα του Μήτρου και τ' αχώ- ριστα συντρόφια το πήραν απόφαση. Μάζωξαν ό,τι είχαν και δεν είχαν, ξεπουλήματα από δω, δανεικά από κει, ανοίχτηκαν κομποδέματα, βοήθειες δόθη-

καν –γενναία φέρθηκαν κι οι θαλασσινοί για τον κατακαπμένο τον Μήτρο– κι έτσι του είπαν του Κουζουνόπουλου:

«Πεντακόσιες δραχμές θα σου δώσουμε, μα να τον γιατρέψεις πρώτα. Τις βάζουμε σε δεύτερο χέρι. Θα τις πάρεις από τον παπα-Θύμιο».

«As είναι κι έτσι», είπε αυτός και θροιάστηκε στο σπίτι του βαρεμένου.

Και δώσ' του μαντζούνια στον άνθρωπο, δώσ' του βεντούζες στο πόδι και βιζιγάντια³⁸ κι αλοιφές· και σήκωναν καντήλες οι αλοιφές· κι οι καντήλες έσπαγαν, κι έτρεχε ύλη, κι άνοιξε πληγή το πόδι, κι έβαζε μέσα φιτίλι, και την άλλαζε κάθε μέρα, και την άνοιγε κάθε αυγή, και την άρμεγε. Πενήντα μέρες το μεταχειρίστηκε με τέτοιο τρόπο. Και τις πενήντα έτρωγε κι έπινε και κοιμόταν στο σπίτι σαν πασάς και ξόδευε η Δήμαινα. Και πάει καλύτερα κι όλο και καλύτερα, έλεγε σ' όσους τον ρωτούσαν. Στα στερνά ζήτησε και καμιά πενήντα δραχμές. «Πάει καλύτερα, κι όλο και καλύτερα!» Και τις πήρε κι ούτε που ξαναφάνηκε.

Κι ο βαρεμένος μέρα τη μέρα κι ώρα την ώρα πήγαινε χειρότερα. Και ξαναφάνηκε στο σπίτι όχι πλέον ο γιατρολόγος της Λυγαριάς, ούτε ο Μωραΐτης, αλλ' ο γιατρός του Θαλασσοχωριού, ο πρώτος που τον είχε κοιτάξει. Πάλι στα πόδια του έπεσαν. Αλλά όταν τον ξαναείδε ο γιατρός τον άρρωστο ύστερα από εφτά

---

38. το βιζιγάντι: έμπλαστρο που παίρνει τον πόνο, κατάπλασμα.

οχτώ μήνες που τον άφησε, τόσο τον λυπήθηκε, που ξέχασε και να θυμώσει, ακόμα και να φωνάξει καθώς συνήθιζε· λιγάκι και θα 'κλαιγε· μα δεν έβγαναν από τα μάτια του δάκρυα.

«Ακόμα στο στρώμα είσαι;» του είπε· «κάτι θα 'καμες! Αμ δεν μ' ακούτε, δεν μ' ακούτε, μωρέ σκυλιά! Δεν σου είπα να μην το κουνήσεις το πόδι;».

Το κοίταξε το πόδι, το ξανακοίταξε και καθώς τον είδε εκείνον έτσι αμίλητο και αποσωμένο.

«Ε! δεν έχεις τίποτε», του ξαναλέει, «θα γίνεις καλά».

Αλλά κρυφά στη μάνα του, και στις άλλες που παράστεκαν, είπε ξερά και παστρικά:

«Αδύνατο να γιατρευτεί. Οι τσαρλατάνοι που φέρατε τον σκότωσαν τον άνθρωπο· κόπηκαν τα νεύρα κι έμασαν· γάγγραινα· δουλεύει βαθιά· δεν γλιτώνει αν δεν του κοπεί το πόδι. Κοιτάχτε το γρηγορότερο να τον πάτε στην Αθήνα, προφτάστε τον».

Τρεις μέρες και τρεις νύχτες η χήρα η Δήμαινα, τα δυο της τ' αδέρφια, ο γυρολόγος κι ο σιδεράς, ο Μάρκος ο Κανίνιας, ο Γιαννάκος ο Ταρνάνας κι η Ταρία Ταρέλα, ο παπα-Θύμιος, ο δάσκαλος κι ο δήμαρχος πολεμούσαν να τον καταφέρουν. Τρεις μέρες και τρεις νύχτες όλα τ' άκουγε κι έδινε πάντα μια απόκριση, την ίδια κι απαράλλαχτη:

«Κάλλιο θάνατος παρά να περπατώ μ' ένα πόδι!».

Η αλήθεια είναι πως κι ο δήμαρχος κι ο δάσκαλος κι η Ταρία Ταρέλα κι ο Γιαννάκος ο Ταρνάνας κι ο Μάρκος ο Κανίνιας κι ο σιδεράς κι ο γυρολόγος κι η

χήρα η Δήμαινα τον είχαν αποφασίσει· δεν πίστευαν σ' ανθρώπου τέχνη πια· γραφτό του ήταν, έλεγαν, κι απ' του Θεού το θέλημα περιίμεναν. Δεν ήθελαν να τον στενοχωρήσουν και πολύ, κι ούτε να τον ξεγελάσουν, ούτε να τον πάνε στην Αθήνα στανικά. Στο κάτω κάτω, ας μην το κρύβουμε, όλοι τους ανατρίχιαζαν βαθύτερα από καθετί, σαν φαντάζονταν τον Μήτρο μονοπόδαρο. Τι πεθαμένος, τι σακατεμένος! Καλά καλά δεν μπορούσαν να το ξεχωρίσουν το 'να από τ' άλλο, τα δυο κακά. Όσο για τη χήρα Δήμαινα, από μήνες τώρα είχε λίγα λόγια και πολλή συλλογή. Ένας στοχασμός λίγο λίγο ανέβαινε κι απλωνόταν όσο που ξεχείλιζε μέσα στον νου της. Το παιδί το είχαν μαγεμένο! Η αρρώστια του δεν ήταν αρρώστια του Θεού, το κακό του ήταν ανθρώπινο κακό· εδώ δεν παίζει τύχη, εδώ είναι μάγια, του άλλου κόσμου σύνεργα.

Της Μόρφως η μητέρα, η Γαρουφαλιά με τ' όνομα, που ρίχνει τα χαρτιά και ξορκίζει τ' αερικά, μάτιασε το παιδί, βάλθηκε να το ξελογιάσει με την κόρη της. Κι αφού είδε πως της ξέφυγε απ' τα χέρια, κι άλλης θυγατέρα θα το έπαιρνε, βάλθηκε να το ξεπαστρέψει· σωστά τής είπε η Αργύρω. Μια βραδιά η Αργύρω, γυρνώντας από τη βρύση, με τη βαρέλα της, είδε δυο γυναίκες μισοσκεπασμένες μπρος απ' το σπίτι της Δήμαινας· κι είδε στο φως του φεγγαριού την ψηλότερη να φοβερίζει με το χέρι της τεντωμένο προς το σπίτι και την άλλη, την κοντούλα, να κράζει με στρίγκλικη φωνή: «Καλά σ' έχω!». Και τις γνώρισε

η Αργύρω, τη Γαρουφαλιά και τη Μόρφω! Καλά τής τα ἔχαν πει κι η Λάμπραινα κι η Ντορογιάννενα κι η Καρασεβδού κι η Μαριγώ η ζωντοχήρα· βούιζε όλο το Θαλασσοχώρι· δεν ήταν πια μυστικό· η Γαρουφαλιά βάλθηκε να τον ξεπαστρέψει με τα μάγια τον Μήτρο της, να μη δει πια προκοπή. Τράβηξε κατά την Άρτα η Γαρουφαλιά και βρήκε τις Τούρκισσες, τις μάγισσες, και τις πήρε σημάδια. Κι η Μόρφω η σκρόφα, απ' την ημέρα που αρραβωνιάστηκε στο Μελίσσι ο Μήτρος, τον έγγραψε με τους πεθαμένους και του έκανε συλλεΐτουργο³⁹ κι έβαλε και τον μνημόνεψαν ζωντανό στις τρεις και στις εννιά, στις σαράντα, τα τρίμηνα, τα εξάμηνα, το χρονιάτικο. Μάνας κόρη! Κι αυτά τα μάγια είν' αλάθευτα· σ' όποιον τα ρίξουν, ξεπατώνεται. Αχ! η σκύλα η Μόρφω! Είχε στείλει η μάνα της προξενιά της Δήμαινας, προξενιά για τον Μήτρο. Κι η Δήμαινα είχε πει στην προξενήτρα:

«Εγώ τ' ανάθρεψα με την τσίτα της σαΐτας και της χηρειάς τα πάθη, και το ἔβγαλα παλικάρι είκοσι οχτώ χρονών· και τώρα π' άρχισα να βλέπω το καλό του, θα το παντρέψω μικρό μικρό; Και ποια να πάρει; Τη Μόρφω!».

Και πάλι έβαλε κι άλλη προξενήτρα κι αποκρίθηκε και σ' αυτή:

«Εγώ νίβομαι κι απονίβομαι· αν τη θέλει, ας την πάρει. Μα στο σπίτι μου να μην τον ξαναδώ!».

39. το συλλεΐτουργο: το μνημόσυνο.

Και σε λιγάκι ο Μήτρος άλλαξε δαχτυλίδια με τη Φρόσω του Σεβδά.

Η χήρα η Δήμαινα άφησε κατά μέρος τους γιατρούς με τα γιατροσόφια τους, κι αντί να πάρει το παιδί να τρέξει στην Αθήνα, τ' άφησε ένα πρωί στο στρώμα και τράβηξε κατά την Πάτρα. Πήγε και βρήκε τη γριά τη μάντισσα, που ζούσε εκεί ξακουσμένη σ' όλη τη Ρωμιοσύνη· που μάντευε για την αγάπη και για την έχθρα, για τον απάνω και για τον κάτω κόσμο, για τη ζωή και για τον θάνατο· που γιάτρευε το μπόδεμα και το μάτιασμα, που είχε γνωριμία με τις νεράιδες κι έπιανε κουβέντες με τα ξωτικά. Τη βρήκε στην απάνω χώρα, μέσα σ' ένα καλύβι, σκυμμένη απάνω σε χαλκωματένια πέταλα, σε ντύματα φιδιού, σε λύκου δόντια, σε χαρτιά και σε κόκαλα, σε βαλσαμωμένα κοράκια, σε μαγικά βοτάνια, σε μύρια σύνεργα. Καθώς την είδε τη Δήμαινα, κούνησε το κάταστρο μαντιλωμένο κεφάλι της και είπε:

«Ξέρω γιατί ήρθες, για το παιδί σου. Σημάδια του έφερρες;».

Κι η Δήμαινα, που ήταν ορμηνεμένη, της έδωσε σημάδια από τα μαλλιά του.

«Καλά· αύριο την αυγή να 'ρθεις να πάρεις απόκριση».

Και γύρισε την αυγή κι άκουσε από το στόμα της μάντισσας:

«Αδύνατο να γιατρευτεί· του 'χουν κάμωμα φοβερό! Την ώρα που έπεσε και χτύπησε –πριν πέσει– δώ-

δεκα Αρμένισσες έτρωγαν και γλεντούσαν· πάτησε πάνω στο τραπέζι τους. (Και της έδειξε μια φλούδα από λεμόνι.) Η μια, καθώς τον είδε, τον ζηλοφθόνησε, τον έσπρωξε, τον έριξε, τον τσάκισε. Τον έχουσε στο μάτι οι Αρμένισσες –Θεός φυλάξοι από τέτοια στοιχειά–, γιατί ήταν από καιρό μαγεμένο το παιδί σου και ήταν γραμμένο με τους πεθαμένους!».

Και της έδωσε βοτάνια μαγικά, να του δίνει το ζουμί τους, όταν τον θυμώνει ο πόνος, να του περνά. Κι ένιωσε η Δήμαινα πως για παρηγοριά τής τα 'δινε κι όχι για γιατρεία.

Και γύρισε στο Θαλασσοχώρι και στον γιο της έφερε μόνο τα βότανα της μάντισσας, χωρίς να του φανερώσει και τα λόγια της. Και ο γιος την περίμενε σαν το χελιδόνι του Μαρτιού. Δεν άκουγε από γιατρούς, αλλά τα μάγια τα πίστευε. Για τούτο κι ύστερα από λίγο καιρό, σαν έφεραν από το Μελίτσι για να τον δει μια μάγισσα, μια Οβριά, ο Μήτρος τη δέχτηκε εκεί στο στρώμα καρφωμένος, όπως δεχόταν καπετάνιος το πρίμο τ' αεράκι στα ταξίδια του. Στ' αγνό του πρόσωπο άστραψαν τα μάτια του, κι ένα χαμόγελο, σαν άστρο σε φουρτουνιασμένο ουρανό, του γλύκανε τα χείλη. Μονάχα μια φορά τον είδε έτσι η Φρόσω του, η αρραβωνιαστικιά του, κι όχι άλλος κανείς. Η Οβριά λίγες μέρες είχε που φάνηκε στο Μελίτσι από τα Γιάννενα. Την είχε κλέψει ένας Γιαννιώτης και την έφερε εκεί· βαφτίστηκε και στεφανώθηκε. Ερωτοχτυπημένη, νεοφώτιστη, νιόπαντρη και μάγισσα! Καθαρομελάχρινη, λυγερή, ομορ-

φοκαμωμένη και γλυκόλογη· τι χρειαζόταν η μαγική της μπρος στη ματιά της! Έσκυψε και τον κοίταξε ήμερα και σπλαχνικά, κι ο Μήτρος φαντάστηκε πως τελείωσαν τα βάσανά του και δεν απόμεινε άλλο παρά να τον πάρει από το χέρι και να του πει «Σήκω και περπάτησε!» κι αυτός να σηκωθεί και να περπατήσει. Τα πίστευε τα μάγια, τον μάγευε η ομορφιά.

Η Οβριά ζήτησε το δεξί του το πόδιμα· και το πήρε κι έριξε κάτι μέσα σ' αυτό, κάτι που έμοιαζε σαν διάργυρο, και πρόσταξε να το βάλουν έξω, πάνω στα κεραμίδια να ξεφυχήσει.

«Ό,τι κι αν ακούσετε τη νύχτα απόψε», τους είπε, «να μη μιλήσετε». Και πάλι ξαναείπε στους άλλους του σπιτιού:

«Για να δείτε πως κινδυνεύει το παιδί από κάμωμα! Το τσάκισαν οι νεράιδες το παιδί».

Και όρισε κι αυτή κάτι χόρτα, να τα πίνει βρασμένα με κρασί.

Το βράδυ έπεσαν να κοιμηθούν. Χειμώνας ήταν ακόμη, μα η νύχτα ήταν ανοιξιάτικη, κατάστερη. Η Δήμαινα μονάχη ξεφυχτούσε τον Μήτρο· στο πλάι του έστρωνε κι έπεφτε· πολλές φορές ξημερώνονταν στο πόδι. Τη νύχτα εκείνη, κι όλη του κόσμου την υγεία και την ξεγνοιασιά να κρύβαν μέσα τους, πάλι δεν θα έκλειναν μάτι, μάνα και παιδί. Θυμούνταν τα λόγια της Οβριάς: «Ό,τι κι αν ακούσετε απόψε, να μη μιλήσετε!». Και τους δυο ένας φόβος τούς τάραζε και μια ελπίδα τούς ζέσταινε. Στον πλατύ οντά το κρεμα-

στό καντήλι θαμποφωτά, κι άλλο δεν ξεχώριζαν μέσα εκεί παρά το εικονοστάσι με τον μαυρισμένο τον Χριστό και τον ασπρωμένο Αϊ-Νικόλα, κι ένα τρομπόνι⁴⁰ μ' ένα κουπί, και τα δυο αραρριχτά⁴¹ σε μια γωνιά του τοίχου. Κι ο Μήτρος κάρφωνε άγρυπνος το μάτι απ' το καντήλι στα εικονίσματα, κι από κει στη γωνιά, σαν κατιτί να καρτερούσε να βγει ακόμα κι απ' αυτά, που ξάνοιγε μονάχα στο σκοτάδι εκεί, κάτι μυστικό κι ανέλπιστο· και μέσα στο σκοταδερό το φως, ο ίσκιος που 'ριχνε ο Χριστός και τ' ασπρμένο φέγγος του Αϊ-Νικόλα και του κουπιού το μάκρος και η θωριά του τρομπονιού σμίγανε και φάνταζαν και γίνονταν μαυράδια αλλόκοτα και σχήματα που σειούνταν, σαν να κρυφομίλαγαν, και πλάσματα αλλόκοτα, που λίγο μόνο έλειπε για να ξεσκεπαστούν και να φανερωθούνε ξωτικές και μοίρες και ψυχές... Ποιος ξέρει τι θα φανερωνόταν; Κι είχε χτυποκάρδι ο καημένος, κι ο νους του ήταν γεμάτος από ιστορίες άλλου κόσμου και παραμύθια άλλου καιρού και πρόσμενε σαν κατάδικος να δει: θα τον κόψουν ή θα του δώσουν χάρη; Και σαν ήρθαν τα μεσάνυχτα, εκεί που η νύχτα ήταν ανοιξιάτικη, κατάστερη, γεμάτη σιγαλιά, ψηλά στα κεραμίδια του σπιτιού ξεσπάει μεγάλη ταραχή, χαλίκια πέφτουν, σαν να 'στησαν πετροπόλεμο του σπιτιού, χαλάζι λες και ρίχνει ο

---

40. το τρομπόνι: μικρό τουφέκι με κάννη σε σχήμα χωνιού ή σάλπιγγας.

41. αραρριχτά: τοποθετημένα στο πλάι.

ουρανός απάνω στη σκεπή· σφυρίγματα γρικιούνται, μιλήματα ακούγονται. Ταράζεται το πάτωμα, βογκούν τα παράθυρα, τρίζουν οι πόρτες, μπροστά στα μάτια του παιδιού χοροπηδούν παράξενα καντήλια και εικονίσματα και φώτα και σκιές. Πιάνεται ο ανασασμός του· δεν μπορεί, αλλά ούτε και που θέλει να μιλήσει· θυμάται της Οβριάς τα λόγια, τρέμει μην του πάρουν νεράιδες τη μιλιά· με το μακρύ ραβδί, που κρατούσε στο πλευρό, κουνάει τη μάνα του μήπως κοιμάται και δεν ένιωσε τι έτρεχε· κι η μάνα δίχως να μιλήσει χτυπάει το πάτωμα, για να του πει πως ήταν ξύπνια και τα κατάλαβε. Κι από την ώρα εκείνη μάνα και παιδί στέκονταν άσειστοι κι αμίλητοι και καρτερούσαν, και κάθε κρότος είχε πάψει, κι η σιγαλιά ξαναχύθηκε, κι οι δυο τους άκουγαν, όλο κι άκουγαν σφυρίγματα, πετροβολιές, φωνές, ως τα ξημερώματα.

Και ξημερώνοντας, να κι η Οβριά! Της λεν τι έτρεξε τη νύχτα· ζητάει το πόδημα που ξενύχτησε στα κεραμίδια, το κοιτάει καλά καλά, λιγάκι συλλογίζεται, γλυκογελάει του Μήτρου και λέει χωριστά της Δήμαινας:

«Δεν σας το είπα εγώ; Το παιδί είναι μαγεμένο· των αδυνάτων να γιατρευτεί. Αν πιανόταν απ' την αρχή με τα μαντολόγια και δεν έμπλεκε με γιατρούς, θα γλίτωνε· αυτό είν' η αλήθεια!».

Κι όσο τους απέλπιζαν κι οι μάντισσες, τόσο στα μαντολόγια έριχναν τις ελπίδες τους. Κι η Δήμαινα

με τ' αδέρφια της, τον γυρολόγο και τον σιδερά πήραν στερνή μεγάλη απόφαση. Στην Έπαχτο ζούσε ένας μάντης. Διάβαζε τη σολομωνική⁴². Δεν ήταν παίξε γέλασε· μέσα σ' αυτή μάθαινε πως γιατρεύεται κι η πιο κακή αρρώστια. Ξόρκιζε τα δαιμόνια, μέσα σε ασκιά τα 'κλεινε και μέσα σε αγγεία τα φυλάκωνε, γιατί είχε τη σφραγίδα του Σολομώντος και μ' αυτή τα σφράγιζε. Γνώριζε πού φύτρωνε το τετράφυλλο τριφύλλι και μ' εκείνο έκανε υποταχτικούς του τα ζωτικά. Και στείλανε στην Έπαχτο την Ταρία Ταρέλα με χρήματα, με γράμματα, με σημάδια και με χίλια παρακάλια. Ο μάντης πια θα 'λεγε τον τελευταίο λόγο· το πήραν απόφαση· δεν είχαν πλέον να ελπίζουν από πουθενά.

Και μ' ένα φαροκάικο κίνησε η Ταρία Ταρέλα ίσα κατά την Έπαχτο. Κι έφτασε αποβραδís, και δίχως να ξανασάνει, να ξεκουραστεί, δίχως να πει κανενός τίποτε, ρωτώντας και γυρεύοντας, τον βρήκε τον μάντη το ίδιο το βράδυ. Κι ο μάντης ήταν ένας παλιοντυμένος κιτρινιάρης, με κάτι μακριά γένια ολόμαυρα· μιλούσε σιγαλά και ποτέ του δεν γελούσε. Του έβαλε στο χέρι η Ταρία Ταρέλα ένα δεκάρικο και του λέει:

«Να κοιτάξεις έναν που δεν μπορεί και να τον κάμεις καλά».

Κι ο μάντης ζήτησε κι αυτός σημάδι, τρίχες από τα μαλλιά του Μήτρου, κι αποκρίθηκε ευθύς:

---

42. η σολομωνική: βιβλίο πρακτικής μαγείας που αποδίδεται στον βιβλικό Σολομώντα (Το κλειδί του Σολομώντα).

«Αύριο το πρωί, στις τέσσερις, με το σαλέπι⁴³, να βρεθείς εδώ».

Και το πρωί, στις τέσσερις, με το σαλέπι, ο μάντης έλεγε στον σύντροφο του Μήτρου:

«Μήτρο τον λένε τον βαρεμένο, στο Θαλασσοχώρι κάθεται, το σπίτι του είναι αντίκρυ από την εκκλησιά· χήρα η μάνα του, Δήμαινα την κράζουν».

Και τα 'χασε η Ταρία Ταρέλα κι ανατρίχιασε· δεν του είχε πει τίποτε, μήτε και με κανέναν άλλο είχε μιλήσει εκεί στην Έπαχτο. Και να τώρα που τα 'ξερε όλα ο μάντης! Κι έκαμε τον σταυρό του.

Και γλήγορα γλήγορα ο μάντης τού είπε τότε:

«Να μαυροφορέσετε από τώρα! Των αδυνάτων αδύνατον να δει προκοπή. Όλα τα μάζωξα κι όλες τις πρόσταξα. Κι από παντού αγροίκαγα: Ό,τι μέλλει δεν ξεμέλλει, κι ό,τι γράφει δεν ξεγράφει. Τα 'χει η Μοίρα στο χαρτί, πελέκι δεν τα κόβει. Τον έφαγαν τα μάγια της αγάπης· κακά στοιχειά τον χτύπησαν. Σύντεκνε, πάρ' το απόφαση».

Πέρασε κι ο χειμώνας. Έλιωσαν τα χιόνια του Ζυγού, μόνο η κορφή του πρόβαλλε ακόμα τυλιγμένη σαν μέσα σε ψιλό κατάλευκο γιασμάκι⁴⁴. Στον Μισόκαμπο λουλούδιζαν οι μυγδαλιές και στα σπιτάκια του Θαλασσοχωριού, μέσ' από κάθε χαγιάτι και κάθε

---

43. το σαλέπι: σκόνη από τις ρίζες του φυτού που είναι γνωστό ως σερνικοβότανο· από τη σκόνη παρασκευάζεται θερμομαντικό και μαλακτικό ρόφημα.

44. το γιασμάκι: καλύπτρα του προσώπου του μουσουλμάνων γυναικών.

λιακωτό, μέσα σε λογής λογής γαστρούλες και κασελάκια, πρασίνιζε ο βασιλικός, ο δυόσμος, το δεντρολίβανο, κι άνθιζαν τα ρόδα, τα γαρούφαλα, τα μανουσάκια και οι βιολέτες. Και το πιο φτωχόσπιτο το έβλεπες πλούσιο σε μυριστικά, και τα κορίτσια του Θαλασσοχωριού, με τις θρεμμένες πλεξίδες και τα βεργολυγερά κορμάκια τους, το είχαν ξεχωριστή δουλειά την άνοιξη να τα ποτίζουν και να τα ξεδιαλέγουν τα λουλούδια τους. Κι εκεί κάτω απ' τα χαγιάτια κι απ' τα λιακωτά, σε πόρτες και σε παράθυρα κι ανάμεσα στις γάστρες έχτιζαν και τα χελιδόνια τις φωλιές· τι εύκολα που έβρισκαν τόπο για να χτίσουν τις φωλιές τους εκεί πέρα. Όσο φτωχότερα ήταν χτισμένο το σπίτι, τόσο πλουσιότερα, τόσο αφοβότερα ζούσαν τα χελιδόνια τα καμμένα· και θαρρείς το γνώριζαν κι αυτά.

Στο σπιτικό του Μήτρου του Ρουμελιώτη κανένα λουλούδι δεν είχε ανοίξει· δυο τρεις γαστρούλες στέκονταν απάνω στο μπαλκόνι γυμνές, σαν να διάβηκε απάνω τους αράπικο ποδάρι. Στο μυαλό της Δήμαινας φροντίδες για λουλούδια δεν χωρούσαν. Τον περασμένο χειμώνα έριξε τ' ανεμόβροχο τις γάστρες με τις τάβλες που τις κρατούσαν και στόλιζαν την μπροστινή την όψη του σπιτιού απ' άκρη σ' άκρη, και μαζί μ' αυτά και τις φωλιές που καρτερούσανε τα χελιδόνια. Κανείς δεν συλλογίστηκε να τις ξαναστυλώσει. Και σαν ήρθε η άνοιξη και γύρισαν και τα πουλιά της, δεν στάθηκαν στο σπίτι κι έφυγαν τον χαλασμό, ανήσυχα χτυπώντας τα φτερά.

Πέρασαν οι Αποκριές, κι η Μεγάλη Σαρακοστή, με το καλό, ήταν στα τελευταία. Κι η εβδομάδα των Παθών ξαναγύρισε. Ο Απρίλης, νιόφερτος, ξανάνιωσε τη ζωή και νέα δύναμη σκορπούσε για της ζωής τον αγώνα· νέες χαρές ένωθε η ψυχή, νέες φροντίδες ξεφύτρωναν στον νου· σαν τ' άνθη ξάνοιγαν οι αγάπες, οι εκκλησιές ανοιχτές μοσχοβολούσαν από λιβάνι, κι οι καρδιές, ανοιχτότερες, μοσχοβολούσαν από ελπίδες. Τέτοια εποχή γλυκαίνεται κι ο βασανισμένος· κι ο απελπισμένος παίρνει ορμή· κι αυτός που είν' έτοιμος να ξεψυχήσει την αγκαλιάζει σφιχτότερα τη ζωή, κοιτάει να την πουλήσει όσο μπορεί ακριβότερα.

Ο Μήτρος δεν είχε πλέον γλιτωμό. Μετρημένες ήταν οι μέρες του. Πάνε κι οι γιατροί με τα γιατρικά, πάνε κι οι μάγισσες με τα μαντολόγια. Γαγγραΐνιασε το πόδι. Το φαρμάκι ανέβαινε ολοένα κι απλωνόταν στο αίμα. Κι εκείνος αμίλητος, άσειστος, μόνο τα μάτια του μιλούσαν, γοργοκίνητα, γυαλιστερά, λες και περίμενε τον Χάρο για να λογαριαστούν. Η δόλια η Δήμαινα είχε καταντήσει αγνώριστη από την αγρύπνια κι από τη λύπη, σωστό σαράβαλο. Ο Μάρκος ο Κανίνιας, ο Γιαννάκος ο Ταρνάνας κι η Ταρία Ταρέλα ούτε μιλούσαν ούτε το κουνούσαν απ' το πλευρό του. Τη Μεγάλη Πέμπτη έφεραν τον παπα-Θύμιο και τον μετάλαβε.

Η Μεγάλη Παρασκευή ξημέρωσε όχι σαν τις άλλες χρονιές, με μαύρο ουρανό. Ξημέρωσε καταγάλαη κι ολόξανθη. Με την πρώτη αχτίνα του φωτός που γλί-

στρησε από τη χαραμάδα στο στρώμα του Μήτρου, ο Μήτρος σπαρτάρησε κι έβγαλε φωνή τρανή κι έκραξε:

«Μάνα, ήλιο θέλω, αέρα θέλω· άνοιξε το παράθυρο!».

Κι ανοίγει το παράθυρο, κι ο ήλιος πλημμυρίζει το σκοταδιασμένο, το έρμο σπίτι. Σαν πανηγύρι χύνεται το φως του σε πάτωμα, σε τοίχους και σε καθετί. Τον περιχύνει τον άρρωστο και θα ληγες πως ήταν αυτός ο μόνος γιατρός κι ο μόνος μάγος. Τα μακριά κι αχτένιστα μαλλιά του τ' αναταράζει το πρωινό τ' αγέρι που με βία χύθηκε απ' τ' ανοιχτό παράθυρο. Κι απ' τ' ανοιχτό παράθυρο τα μάτια του τραβάνε ίσα ολόιστα κι ανταμώνονται με τον ήμερο γιαλό του Θαλασσοχωριού· τον ίδιο τον γιαλό που αλλάζει χίλια χρώματα σαν χίλια όνειρα σε κάθε χρυσοφίλημα του ήλιου απ' το πρωί ως το βράδυ. Μόνο πως ο Αύγουστος δεν μπορούσε τότε να του δώσει τη μυστική ομορφιά που σήμερα του δίνει ο Απρίλης, πλασμένη απ' όλες τις πνοές κι απ' όλες τις λαχτάρεις της ζωής. Και σε μια άκρη του μόλου, τα μάτια του ξανοίγουν⁴⁵ ένα καϊκάκι, το ίδιο το καϊκάκι του, ξαρματωμένο εκεί, παραριγμένο. Και σαν να φώτισε ο ήλιος τον λογισμό του πιο βαθιά κι από το σπίτι του, κατάλαβε κι αυτός πως ήρθε η στερνή του η ώρα, πως ο Χάρος πλάκωσε και πως έπρεπε να παραδοθεί σαν άξιο παλικάρι, μα τον κυρ Ήλιο που του φώτιζε τον υστερνό του δρόμο. Κι ο μάγος ο ήλιος τον μάγεψε·

45. ξανοίγω: βλέπω.

τον μέθυσε με ένα παράξενο κι απάντεχο κρασί, καμωμένο από ζωή κι από θάνατο.

«Έναν καθρέφτη, μάνα, έναν καθρέφτη!»

Του ξάναψε έξαφνα η έγνοια του στολιδιού· ήθελε να συγυρίσει τη λεβεντιά του για το ταξίδι του κάτω κόσμου. Του φαινόταν πως ετοιμαζόταν να πάει στο πανηγύρι του Αϊ-Λιά, στα πλάγια του Ζυγού. Κι η μάνα που αλάλιασε απ' τη συμφορά, που αγροικούσε και δεν ένιωθε, που ένιωθε χωρίς να συλλογίζεται, του φέρνει τον καθρέφτη.

Πήρε τον καθρέφτη κι άρχισε να κοιτάζεται μέσα σ' αυτόν· όχι να κοιτάζεται, μα να κοιτάζει μέσα σ' αυτόν χίλιες θύμψες, χίλιες εικόνες απ' τα μικρά του χρόνια ως τα τωρινά· εικόνες και θύμψες, θαφτές μέσα στον νου του, που ξεθάβονταν για στερνή φορά κι ανασταίνονταν και σαν πουλάκια γοργόφτερα τις έβλεπε με τα σβησμένα μάτια του να σπαρταρούνε μέσα στο γυαλί. Κι έλεγε πως ήταν ο καθρέφτης σαν εκείνον τον μαγικό, τον περίφημο, που μέσα του ξάνοιγες όλα τα μακρινά τα περασμένα και όλα τα μακρινά τα μελλούμενα.

Κι ύστερα μεμιάς δεν αντίκρισε άλλο τίποτε μέσα στον καθρέφτη παρά το κατάχλομο πρόσωπό του και το σωμένο του κορμί. Και πάλι ακούστηκε να λέει μ' εκείνον τον αλάλητο καημό της λεβεντιάς:

«Αχ! Ωραία νιάτα που θα φάει η γης!».

Και καθώς είπε «ωραία νιάτα», έτσι τον πήρε για στερνή φορά κι η φροντίδα της νιότης, του στολι-

σμού και της ομορφιάς, η φροντίδα που δεν τ' αφήνει τα παλικάρια και μέσα στην αγκαλιά του Χάρου. Κι άρχισε να τα χτενίζει, να τα χτενίζει τα σγουρά μαλλιά, τα φουντωμένα κι ολόμακρα, που είχαν ρουφήξει, θαρρούσες, όλη τη φρεσκάδα και τη δύναμη του κορμιού, γι' αυτό φούντωσαν έτσι και μάκρυναν. Κι έστριβε το μουστάκι του σαν να ήταν έτοιμος για δεύτερα αρραβωνιάσματα. Κι όταν απόκαμε πια, σαν να του φώτισε άξαφνο φως τον νου του, έτσι καθώς ήταν ακουμπιστός, είπε στη μάνα του:

«Τώρα, δυστυχισμένη μάνα, τόσο καιρό έκανα κουράγιο, έλεγα πως δεν θα πεθάνω... Μια χάρη τώρα σου ζητάω. Κλάψε με να σ' ακούσω».

«Μπα! παιδί μου, τι λόγια είν' αυτά; Να σε κλάψω; Ίσα μ' αυτού ήρθες;» τραύλιζε αλαλιασμένη η μάνα.

«Αχ! Και πάλι αχ! Κλάψε, μάνα, κλάψε! Τα νιάτα χώμα γίνονται κι η λεβεντιά χορτάρι, και το σαΐνικο κορμί χώμα και το πατούνε! Όπου πας και σταθείς, μάνα, να το λες».

Σώπασε λιγάκι κι έξαφνα τινάχτηκε απελπισμένα και φώναξε:

«Δεν θέλω να πεθάνω μοναχικά· κόσμο θέλω. Άνοιξε, μάνα, την πόρτα, να μπει κόσμος μέσα».

Θα κόντευε το μεσημέρι. Γύριζαν οι Θαλασσοχωρίτες απ' την εκκλησιά. Άντρες, γυναίκες, παιδιά κρατούσαν άνθη στο χέρι, τα άνθη του Επιταφίου. Όταν άξαφνα φτάνει στ' αυτιά των ανθρώπων, όλων εκείνων που έβγαιναν απ' τον Αϊ-Νικόλα, κι όλων

εκείνων που περνούσαν από κει –κι ήταν αδιάκοπο το διάβα κατά την ώρα εκείνη–, φτάνει ένας ήχος αργός, βραχνός, λυππτερός που σήκωνε τις τρίχες και σε σπάραζε, ήχος βγαλμένος σαν από ζωντόβολο, σαν από άνθρωπο· ήχος που κατέβαινε και υψωνόταν και πνιγόταν και χύνονταν και δέρονταν· ήχος που ήταν και μίλημα και ούρλιασμα και θρήνος και παράπονο και κλάψιμο και γέλιο και βρισιά και τραγούδι· τραγούδι τρομαγμένης, ξετρελαμένης, απελπισμένης ψυχής. Κι οι διαβάτες άκουγαν, στέκονταν, ανατρίχιαζαν, αυτιάζονταν, ένιωθαν, κουνούσαν τα κεφάλια κι έλεγαν ο ένας του άλλου:

«Μοιρολόι! Ποιος να πέθανε;».

Κάποιος έδειξε τότε το σπίτι της Δήμαινας κι έκραξε:

«Δεν το ξέρετε; Από το σπίτι της Δήμαινας βγαίνει το μοιρολόι. Πέθανε ο Αφεντομήτρος!».

Πέθανε ο Μήτρος! Ο Μήτρος ο λεβέντης, που βασανιζόταν έναν χρόνο στο στρώμα. Ο Μήτρος ο χτυπημένος, ο ζηλοφθονεμένος, ο μαγεμένος, ο αδικοσκοτωμένος! Σαν χαλάζι έπεσε το μαντάτο στο Θαλασσοχώρι. Κι όσοι τ' άκουγαν αναστέναζαν, έσμιγαν με βία τις παλάμες, κι οι γυναίκες τραβούσαν τα μάγουλα σαν να μην το περίμεναν από τόσους μήνες. Δεν μπορούσαν να το χωνέψουν. Όταν πεθαίνει παλικάρι σαν τον Μήτρο, πεθαίνει ολόκληρη ζωή, σβήνεται ο ήλιος! Και τότε στάθηκε⁴⁶ ένα πράμα που δεν θυμούνται

---

46. στάθηκε: συνέβη.

οι γεροντότεροι να ξαναστάθηκε κι άλλη φορά στο Θαλασσοχώρι. Καθένας που άκουγε το νέο το έλεγε του άλλου και αμέσως, όπως ήταν κι όπου βρίσκονταν, τραβούσε γοργά κατά το σπίτι του Μήτρου. Πού μαζεύτηκε όλος εκείνος ο κόσμος; Γυναίκες ομορφοσυγυρισμένες με τα μαύρα φακιόλια· γυναίκες ανάλλαγες, όπως βρίσκονταν στα σπίτια τους· κάθε λογής άντρες, νοικοκυραίοι, δουλευτάδες της θάλασσας και της στεριάς, παιδάκια που τα κρατούσαν απ' το χέρι και παιδάκια στο βυζί της μάνας· όλοι από την εκκλησιά τραβούσαν ίσια εκεί. Έλεγες πως μέσα στο σπίτι εκείνο γίνονταν τα Πάθη του Χριστού κι έχει στηθεί ένας άλλος Επιτάφιος. Και πολλοί κρατούσαν ακόμα στα χέρια τους άνθη, άνθη από τον Επιτάφιο, κι έλεγες πως πήγαιναν να τα ρίξουν απάνω στο στρώμα του πεθαμένου, μ' αυτά να του ευωδιάσουν τον τελευταίο ύπνο, να τον αγιάσουν τον νεκρό.

Το σπίτι πρόβαλλε μ' ανοιχτά παραθύρια, με πόρτα ολάνοιχτη. Το 'λουζε ο ήλιος του μεσημεριού. Να μην ήξερε κανείς τίποτε, να μη γρικούσε τον ήχο, θα στοχάζονταν, όχι πως διάβαινε ο Χάρος από κει, μα πως είχε στηθεί μεγάλο πανηγύρι. Κανείς δεν τον κρατούσε τον κόσμο εκείνο. Όσοι έτρεξαν πρώτοι, δρασκέλισαν το κατώφλι, ανέβηκαν, τράβηξαν ίσα μέσα, σκόρπισαν σ' όλα του σπιτιού τα χωρίσματα. Οι άλλοι καρτερούσαν απόξω. Κι όλο έρχονταν. Κι όλο κατέβαιναν, κι όλο άραζαν άνθρωποι μπροστά στο σπίτι. Κι έξαφνα πάλι όσοι πρόφτασαν και πρω-

τανέβηκαν στο σπίτι, πρόβαλαν στα παράθυρα, κατέβηκαν πάλι, λαχανιασμένοι, αποσωμένοι, κίτρινοι, και έφεραν νέο μαντάτο: «Δεν πέθανε ακόμα, δεν πέθανε. Ψυχομαχάει· κι έβαλε να τον μοιρολογήσουν ζωντανό! Μωρέ, ακούς; Δεν ξαναστάθηκε τέτοιο πράμα!».

Κι αλήθεια ήταν· όσοι έμπαιναν μέσα στο σπίτι μαρμάρωναν. Εκεί που περίμεναν να τον δουν πεθαμένο και να τον νεκροφιλήσουν, τον αντίκριζαν ανακαθισμένο στο στρώμα πάνω, μ' οργισμένη όψη, με γουρλωμένα μάτια, με τεντωμένα αυτιά, σαν άτι ανυπόμονο να τρέξει στον κάμπο, σαν παλικάρι που καρτερούσε να του φορέσουν τ' άρματα για να χυθεί. Και σε μια γωνιά μαζωχτή η γριά Δήμαινα και ασάλευτη, με λείψανο κορμιού μονάχα, με δίχως ψυχή, με δίχως δάκρυα· όλη της η ζωή είχε γίνει φωνή, μα όχι φωνή γυναίκας, η φωνή της ίδιας της απελπισιάς. Και τραγουδούσε σ' έναν σκοπό δικό της, που δεν ξανακούστηκε κι έλεγε:

*Ομορφονιός ψυχομαχάει, ομορφονιός πεθαίνει,
ανάγντε πράσινα κεριά και κίτρινες λαμπάδες,
να φέξουνε τ' ομορφονιού να κατεβεί στον Άδη.
Σκαλί σκαλί κατέβαινε, σκαλί σκαλί ανεβαίνει.*

Η Βασίλω η συμπεθέρα της, που δεν μπορούσε να βαστάξει, κάτι θέλησε να της πει:

«Καημένη Δήμαινα, δεν ξαναστάθηκε τέτοιο στην οικουμένη, το παιδί σου να ζει και να το μοιρολογάς!».

Αλλ' αντί ν' αποκριθεί η μάνα, το παιδί αποκριθήκε:

«Πήγαινε στη δουλειά σου· τώρα θέλω να με κλάψει!».

Και γυρίζοντας προς τη μικροπαντρεμένη τη Λόλω, στην ξαδερφούλα του, που έστεκε γονατιστή κι έκρυβε τα σιγαλά της δάκρυα μέσα στο μαντίλι της, την αγριοκοίταξε και της λέει:

«Μωρή Λόλω, γιατί δεν κλαις και συ;».

Κι ακολουθούσε το μοιρολόγι:

Κι νύρε τον ένας σκόληκας, μα και τον ερωτάει:

Πού πας, ασήμι, να χαθείς, μάλαμα, να θολέψεις;

Πού πας, αργυροκούδουνο, να χάσεις τη λαλιά σου;

Κι από τα χείλη της μάνας το μοιρολόι ξεφύτρωσε στα χείλη των γυναικών των άλλων, καθώς τα δάκρυα φέρνουν δάκρυα και τα γέλια γέλια, καθώς το κερί ανάφτει από άλλο κερί, καθώς απλώνονταν κάποτε κι η πλημμύρα του γιαλού και σκέπαζε το Θαλασσοχώρι. Και μέσα στις γυναίκες που μοιρολογούσαν, άλλες γυναίκες πρόβαλλαν μ' ανθοστέφανα και με χλωρά μπουκέτα, κι άλλες παραπέρα, στ' άλλα χωρίσματα, κασέλες άνοιγαν κι ετοιμάζαν ρούχα για τον νεκρό που ακόμα ανάσαινε, κι ολοένα κόσμος, κόσμος ατέλειωτος ανέβαινε και κατέβαινε. Και μέσα στον κόσμο ο Γιαννάκος ο Ταρνάνας, ο Μάρκος ο Κανίνιας κι η Ταρία Ταρέλα, αποσωμένοι απ' τις αγρύπνιες, κι από τον πόνο συντριμμένοι, είχαν

στυλώσει τα μάτια σαν τυφλοί και τίποτε, λες, δεν έβλεπαν, τίποτε δεν έλεγαν. Αντίκρου από το σπίτι ο μαραγκός κάρφωνε με δακρυσμένα μάτια τα ξύλα της κάσας, κι απάνω η Βασίλω με τη Γυφτογιάνναινα ξεδίπλωναν το σάβανο· σ' ένα τραπέζι έστεκε η κεντητή κι ολόχρυση σκούφια, στερνό χάρισμα της αρραβωνιαστικιάς στον άκληρο που της έφυγε για πάντα· μ' εκείνη θα τον στόλιζαν στο νεκροκρέβατο.

Από το μεσημέρι κι εκείθε άρχισε ο χαροπόλεμος. Το ψυχομαχητό κράτησε όλο το δειλινό. Και το παλικάρι βογκούσε βαθιά κι αναταραζόταν, σαν χώρα που κάθε λίγο και λιγάκι την ανατίναζε από της γης τα έγκατα σεισμός δαιμονισμένος. Και μέσα στο ψυχομαχητό, στερνά ξεσπιθίσματα του καντηλιού της ζωής, τέτοια λόγια ξεπετιόνταν ανάρια ανάρια⁴⁷:

«Αχ! μωρέ, τι έπαθα!... Φουστανέλα φορείς... Σιγά σιγά... μην πατήσεις τα πόδια μου... Μπα! Μπα! τι κόσμος είναι τούτος;... Ορίστε! Ορίστε!... Μάνα... Μην πατήσεις παραπάνω!... Τόπο! Τόπο! Αέρα θέλω!.. Γλυκιά ζωή... Μην μου κρύβεις τον ήλιο... Παραδόθηκα!».

Και με το «παραδόθηκα», παράδωσε στον Χάρο τη ζωή. Ξεψύχησε μπροστά στα μάτια του κόσμου, μέσα στου Θαλασσοχωριού την αγκαλιά, σα λεύκα που τη ρίχνει ο ξυλοκόπος, ύστερα από βαρύ αγώνα, στ' ανοιχτά, μπροστά στην όψη ολόκληρου του λόγγου του ανήμπορου. Την ίδια ώρα ο ανθρώπινος εκείνος

---

47. ανάρια: πού και πού, αραιά.

λόγγος που απλώνονταν απ' το στρώμα του νεκρού ίσια στον δρόμο έξω σκόρπισε μια βοή, που την είχε γεννήσει βαρύς καημός κι αλαφρό ξανάσασμα: «Κρίμα στο παλικάρι που πάει άδικα! Δόξα σοι, Κύριε, που τον ανάπαψες!».

Την ίδια εκείνη ώρα, πέρα στις θάλασσας την άκρη, ξανοίγονταν από το σπίτι του νεκρού κι ο ήλιος που βασίλευε ολοπύρινος. Το ήμερο ακρογιάλι δεν σούφρωνε πνοή. Τι γλύκα που είχε η φύση! Στεριά και πέλαγο ησύχαζαν να μην ταράξουν τον πρόσκαιρο ύπνο του παντοτινού Θεού, τον ύπνο τον αιώνιο του πρόσκαιρου τ' ανθρώπου.

Όμως την ίδια εκείνη ώρα, όσοι παράστεκαν, μέσα στον πλατύ οντά, τον νεκρό μ' ανοιγμένα μάτια ακόμα, είδαν κατιτί παράξενο. Είδαν τη γριά τη Δήμαινα απ' το στρώμα του παιδιού της, που είχε καρφωθεί εκεί ξεψυχισμένη, χωρίς αίσθηση και χωρίς δάκρυα, και πλέον και χωρίς φωνή, την είδαν να ορμήσει αγριωπή, μέσα στον κόσμο, σαν αγριόγατα μ' ολόρριχτα μαλλιά, με χέρια τεντωμένα, με δάχτυλα ολάνοιχτα, σαν κάποιον να 'θελε να πνίξει. Μέσα στη μέση του σπιτιού, αθώρητη, σα φίδι είχε γλιστρήσει κι έστεκε ακίνητη κι αμίλητη, κι έστεκε ολογάλνη, σα μαρμαρωμένη, και κοίταζε προς το κρεβάτι του νεκρού, μια κόρη. Μια μυστική χαρά λαμπύριζε στα μάτια της, και το κλεισμένο στόμα της δεν τ' άνοιγε, όμως το χάραζε ελαφρότατα μια αδιόρατη γραμμή που έμοιαζε χαμόγελο. Τ' ανάστημά της δεν ήταν

ψηλό, αλλά υψώνονταν αλύγιστο, το πρόσωπό της φάνταζε ωραιότερο, καθώς πρόβαλλε μονάχα εκείνο από το μαύρο σάλι που σκέπαζε όλο το κεφάλι της. Σ' αυτήν απάνω όρμησε η γριά. Ψιθυρισμοί ακούστηκαν τριγύρω:

«Μπα! την παλιοβρώμα! την αδιάντροπη!».

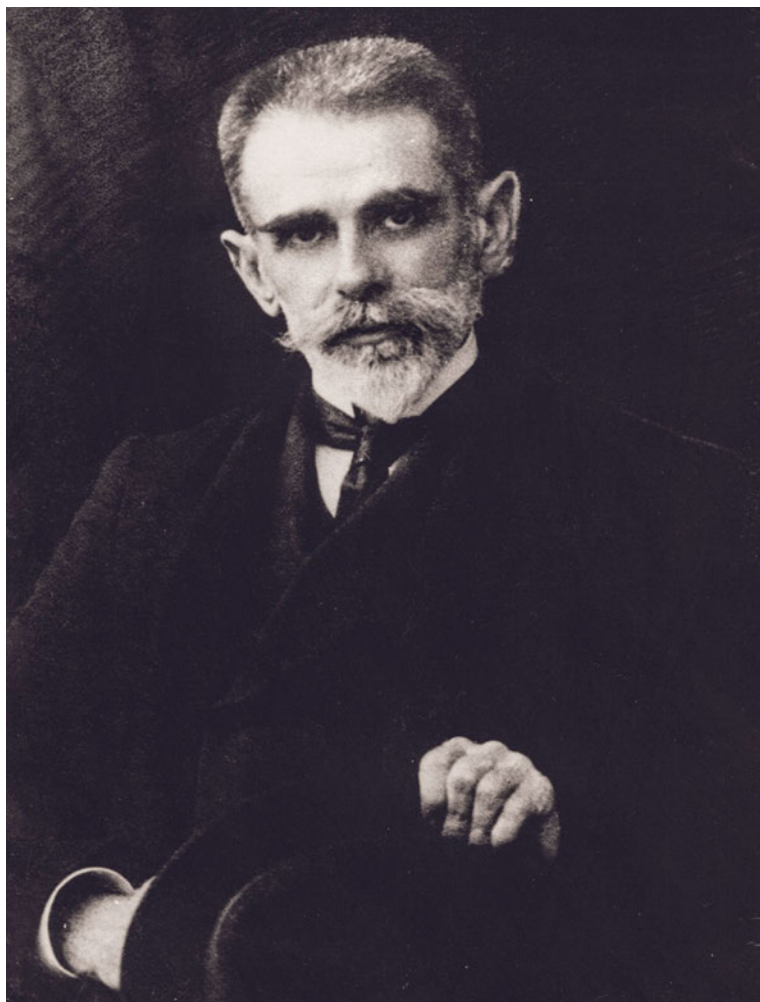
«Μωρέ την είδατε την Τρελομόρφω;»

Αλλά προτού προφτάσει η Δήμαινα να την αρπάξει, εκείνη αφανίστηκε γοργά, σαν όνειρο κακό, σαν πειρασμός ολόγλυκος. Κι απόμεινε η γριά σπαράζοντας και φοβερίζοντας με το χέρι τον αέρα, και πριν μακριά πλατιά ξαπλωθεί στο πάτωμα, πρόφτασε και ξεφώνισε:

«Αχ! μωρή στρίγκλα! Ως κι εδώ βγήκες, μπόισσα⁴⁸! Μου τον έφαγες! Αχ! Αν είχα κουμπούρι, σε σκότωνα! Ας είναι! Δεν τον πήρες μια φορά, κι ας τον πήρε ο Χάρος!».

---

48. η μπόισσα: η γυναίκα που δεν διαθέτει ευαισθησία, υπεροπτική, με κακό χαρακτήρα..

Για τον συγγραφέα

Ο Κωστής Παλαμάς γεννήθηκε στην Πάτρα το 1859 από οικογένεια με καταγωγή από το Μεσολόγγι. Έμεινε ορφανός σε μικρή ηλικία. Το 1876 γράφτηκε στη Νομική Σχολή της Αθήνας, την οποία όμως εγκατέλειψε στη συνέχεια και αποφάσισε να ασχοληθεί με τη λογοτεχνία.

Το πρώτο του έργο, το 1876, με τίτλο *Ερώτων Έπη*, ήταν γραμμένο στην καθαρεύουσα. Το 1886 κυκλοφόρησε η πρώτη του συλλογή στη δημοτική. Το 1889 δημοσίευσε ένα από τα καλύτερα έργα του, τον *Ύμνο της Αθηνάς*. Το 1892 δημοσίευσε τη συλλογή *Τα μάτια της ψυχής μου*. Το 1897 έγινε γραμματέας του Πανεπιστημίου Αθηνών. Έναν χρόνο αργότερα, το 1898, δημοσίευσε δύο ποιητικές συλλογές, το *Άστυ* και τον *Τάφο*. Συνέχισε το 1900 με τους *Χαιρετισμούς της Ηλιογέννητης*, το 1904 με την *Ασάλευτη Ζωή*, το 1907 με τον *Δωδεκάλογο του Γύφτου*, το 1910 με τη *Φλογέρα του Βασιλιά* και το 1919 με *Τα Δεκατετράστιχα*. Το 1925 τιμήθηκε με το Αριστείο Γραμμάτων και Τεχνών, ενώ με την ίδρυση της Ακαδημίας των Αθηνών έγινε ένα από τα βασικά στελέχη

Κωστής Παλαμάς

της. Το 1928 δημοσίευσε τους *Δειλούς και σκληρούς στίχους* και το 1931 έγινε πρόεδρος της Ακαδημίας Αθηνών. Πέθανε στις 27 Φεβρουαρίου 1943. Η κηδεία του μετατράπηκε σε εκδήλωση αντίστασης του ελληνικού λαού εναντίον της γερμανικής κατοχής.

Φωτογραφία του Κωστή Παλαμά μπροστά από το βιβλιοπωλείο «Κάουφμαν», λίγο πριν τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο (φωτογραφία του Δημήτρη Γιάνκογλου).

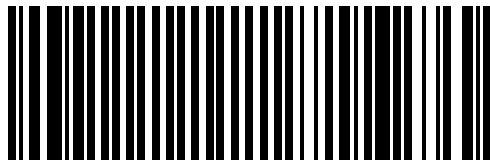
Βάσει του ν. 3966/2011 τα διδακτικά βιβλία του Δημοτικού, του Γυμνασίου, του Λυκείου, των ΕΠΑ.Λ. και των ΕΠΑ.Σ. τυπώνονται από το ΙΤΥΕ - ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ και διανέμονται δωρεάν στα Δημόσια Σχολεία.

Το παρόν βιβλίο σύμφωνα με τις Υπουργικές Αποφάσεις 142611/ΓΔ4 – 28/11/2024 και 145275/ΓΔ4 – 04/12/2024 θα διανεμηθεί δωρεάν στα Δημόσια Σχολεία της χώρας.

Απαγορεύεται η αναπαραγωγή οποιουδήποτε τμήματος αυτού του βιβλίου, που καλύπτεται από δικαιώματα (copyright), ή η χρήση του σε οποιαδήποτε μορφή, άνευ γραπτής άδειας σύμφωνα με τη νομοθεσία περί προστασίας πνευματικών δικαιωμάτων.

Κωδικός Βιβλίου: 0-21-0229
ISBN 978-960-06-6500-0

(01) 000000 0 21 0229 0